Jean Prahl:

Ny Hemgrvekja

Bergen 1858.

Ny

Hungrvekja.

Þat berr ok annat til þessa rits: at teygja til þess únga menn at kynnast várt mál, at ráða þat er á norrænu er ritað: lög eðr sögur eðr mannfræði.

HUNGRVAKA.

BERGIN.
Prentud hjá J. D. Beyer.
1858.

— les tombeaux sont sincères. Mais hélas! les morts, ces froids récitateurs de l'histoire, parlent envain à la foule furieuse qui ne comprend que la langage de la passion vivante.

I.

Visindin[1]) hava heimlat Nordmonnum eitt gullaldarbokverk[2]) og eitt mál. I detta bokverk kann folkit skygna[3]) sig sjalft i fjerrlæg lond, barnsliga dyrkandi ögiligi[4]) gudar, á hitt stig, hvar manninn i oss inki hevir annat at gera enn at skelva, og hans hæsta gledi lytr vera vid blot at auka sinn harm og naud til sæla gudanna dessa; — dat kann fylgja á mödifulla og livhætta[5]) ferdir til ukennda byggdir og sjá tvilirna spretta og vaksa, dá blotstallarni, gudanna mátt og æra, fellu og

[1]) wissenschaft. [2]) classische litteratur. [3]) in der ferne entdecken. [4]) furchtbar. [5]) lebensgefährlich.

öyddist; — dat kann sjá, hvorleid dess ungligi hugaravl[1]) lætr afstandit hverva gudanna og mannanna millum, hvorleid hann lætr alveldit byrtast[2]) alt veikara og veikara, uvyrduligara og lögligara, manninn, umaginn[3]) darimot stiga fram alt sterkari og vyrduligari; hvorleid hann lætr gudarni lægjast at halvmenn og ferdast til spotts i lægdinni undirgevni dan sterkara naudsyn, medan manninn verdr havd at halvgud og gengr tignad[4]) og dyrkad i hæddinni, - syrgiliga undirgevinn dann sama naudsyn; - dat kann sjá sig sjalft taka dei londin og öyarna undir sig, hvar dat bur dann dag i dag, hvorleid dessi nyfunni heimar enn vurdu helgadi fornum gudum, medan manninn do umsidir opta fylgirett sjalv tredr i gudins stad, trur á sig sjalv, á mátt sinn og megin[5]) fyri sælliga at öydast i detta velduga gudaliv, som trautum[6]) finnr sinn liki i heimssogunni, men som serliga ut á Island hevir reist sig minnismork, som vilja standa medan heiminn er

[1]) phantasie. [2]) manifestiren. [3]) der unmündige. [4]) geehrt. [5]) kraft und macht. [6]) kaum.

byggd; — og dat kann sjá sig i samgáng med dei europæiska tjodirna[1]) at skula skipta sinn sid fyri á ovframandi vegir frá nytt at byrja sokn ettir sanning og sæla og bert seint finna fram. — Gudar geva upp sitt veldi, og deirra vanmátt verdr sunginn i dei djervasta kvædi; gudmenn liva eitt hásyrgiligt liv, og verda grátadi i grötandi songar; mannguda djerva, velduga, hugleikanda liv liggr upphavsliga, hugvitsliga[2]) og sterkt fastnat i sogunni so undrliga satt, at inginn kunstr hevir skildrat sannar; konungar og prestar og hövdingjar treda livandi ut ur dessi blodin; fedrni sjalvi fortelja saga sin; heila bokverkit er eitt skuggsjá,[3]) hvari folkit kann kenna sig sjalft á lángu sidan fyrilátin hardla[4]) merkilig skeid.

Hitt mál, som visindin hava heimlat Nordmonnum, er dat sama, som folkit hevir talat her i landit, sidan dat vard byggd; er dat sama, som ovliga vandat liggr fyri oss i hitt merkiliga bokverk, som ovanfyri er getit; trássandi

---

[1]) nation. [2]) naiv, genial. [3]) spiegel. [4]) sehr.

eitt stritt og mángárugt framandveldi hevir dat haldit sig, soleid at folkit talar dat idag og vildi rita dat, um dat vard upplært dartil.

Slika endalyktir [1]) af visindin vildi vera storvigtuga fyri hver tjod; eg vil sjá dat skáld elr vismenni, som vil svivyrda dei; men norröna [2]) tjodinni eru dei avbragdsliga vigtuga.

Heimssagan liggr uppslegin fyri oss, og me sjá byrtingirna [3]) av tjodanna kennslur og tankar. Storverk og storhov eru vordin reist, og tjodirna hava vard dei med deirra besta blod. Fedranna hávyrding hevir allatid verit sonanna prydi. Nordmannatjodin hevir og einngáng reist tjodarhov fyri sini hövdingjar og stormenn; men dei flesta eru hvorvin, og tjodin stendr fátik og sjer kringum dei audsliga tuftirna, medan hennar ungdomsmod og tru pá framgáng og sidhevd[4]) verda spottud og hædd. Eitt tjodarhov stendr do enn frá fedranna dagar! hitt gullaldarbokverk kann verda lesit af dann fátikasti vinnukarl, [5]) og til dess framhald

[1] resultat. [2]) norwegisch. [3]) manifestazion. [4]) civilisazion. [5]) arbeiter.

hevir einn dei rikasta evnin, i di at málit, hvari dat er reist, enn höyrir tjodinni til.

Heimssagan liggr uppslegin fyri oss, og me lesa um bokverkin tjodanna. Me sjá dat andliga [1]) Europa gamalt og fullt av trádom ettir dat natturliga [2]) mannliga. Tjodirna havdi eitt slags vitan um nokkut dilikt; men dei kenndi inki elr tordi inki syna at dei kenndi dess sanna bragd; ein umbot var alt nær. So vurdu Grikkanna og Romverjanna gullaldarbokverk upplátin; tjodirna stungu sig nidr i dessi natturblomar og sugu girugliga dann natturligi hunang, og dar byrjadi eitt nytt timatal i europæiska bokverkit. — Dann danski Noreg er gamall, og her eru trádomar ettir nokkut annat, nokkut eiginligt norrönt [3]). Folkit hevir eitt slags vitan um nokkut dilikt, men dat kennir inki elr torir elr kann inki lysa dess veran [4]). Dess fedra gullaldarbokverk liggr fyri oss; detta lysir med natturinnar hugvit [5]) dessa fedra merkiliga einkenni [6]);

---

[1]) pneumatisch. [2]) psychisch. [3]) norwegisch. [4]) existenz. [5]) genialität der natur. [6]) characteristik.

dat er blominn, som einn med letti og rikliga kan suga vitan av um norrönabragdit.

Heimssagan liggr uppslegin fyri oss, og me lesa um bokverkin tjodanna. Me sjá, at Grikkanna og Romverjanna bokverk strakst, dá dei fengu inngáng i vestrlondin,[1] vurdu haldin fyri fullkomin; deirra snid[2] vard gjaldgengd,[3] og tjodirna vildi lengi bert rita som Grikkir og Romverjar. Inki var likligara; dar funnust inki adra mynstr. Men me sjá do stendugt i sogunni ein tilneiging til eitt annat snid, hvarigenum folkit kann kennast lettast og best; og tidin rettdömir detta, og kallar dei skáldin, som skildra sjalvstendugast og likast livanda livit, gullaldarritmenn, likasofullt som Aristophanes og Plautus. Dat er do fyrst nu, at dessi tilneiging kann segjast byrja med rett medvitan; og hverr vil tvila um, at hina tjodir, som ganga framan fyri oss i sidhevd,[4] Franskmenn og Englendingar, um dei havdi kennt eitt tjodligt bokverk, at dei undir deirra soguliga framfar kappsamliga havdi

[1]) occident. [2]) form. [3]) überall geltend [4]) civilisazion

kastat sig á detta, elr um dei inki fyrr havdi gert dat, at dei nu vildi gera dat med dess störri kraft? — dat er jo nettupp detta, som bokverkssagan deirra lysir. – Norrönatjodin er dann einasta i vestrlondum, som kan retta fram eitt tjodligt gullaldarbokverk; og i detti hava Nordmennirni audsynliga dann beinasti og lettasti veg til dat snid, som dei vid deirra fátöki[1]) i skáldskap og deirra skrik á framgáng og norrönleiki,[2]) opinberliga syna, at dei vilja, og som dei heldr inki tora geva upp, um dei vilja reiknast bland tjodirna.

Landssagan liggr uppslegin fyri oss, og me kunna sjá, hvorleid bröytingin i ritmálit lengi hevir verit i framgáng her i landit, so at hun kann segjast hava fylgd tjodarreisingin, aug heldr hava verit og enn vera hennar retti hæddarmælari[3]).

Norrönatjodin hevir verit og er ein bondatjod. I dessi tjodinni váru i fornoldinni nokkra ættir meir megandi enn adra; men dessa megtugari ættir vurdu kugada, alt som landit

[1]) armuth. [2]) norwegischheit. [3]) höhenmesser.

vard trælkat, og deirra ættmenn vurdu som dei adri böndr og liva bland deim idag. Dat var dessi bondatjod og hennar frændr ut á öyarna, som af sitt kraftuga liv reisti hitt ovannevnda gullaldarbokverk; dat var og dessi bondatjod og dat, som hennar var, dat tjodliga[1]) i Noregslondum, som Danirni kugadi og vildi kuga. Difyri skuldi embætti og kaupskap verda seld i hendr at utlendingar, Danir og Tydverjar. Men Island og dei adra öyarna váru fjerrlæga; dit var lángt at sigla, og dar var ufjelgt at bu; utlendingarni fystist inki til dessi öydisker lángt burt i havit. Noreg darimot var lettari at ná og betri at byggja; kaupskapinn lokkadi, embættin váru god; higgat sotti utlendingar. Dessi átti i dann fyrsti mannsaldrinn trádomar[2]) saman med Danmork; detta segir sig sjalft; di at sambandit med Danmork var nettupp grunnvollin, som deirra lukka skuldi reisast á. Men ættmenn deirra, föddi her i landit, deirra trádomar vurdu bægdi[3]) vid Danatrádomarni, og ein tjodar-

[1]) national. [2]) interesse. [3]) hindern.

kennsla byrjadi darvid at verda krenkt hjá deim. Imedan hevdadi do dei dann sid, som tidin kundi bjoda heruppi. Böndrni darimot sátu, som me nidanfyri skulu sjá, heima á gardarni sini alt meir og meir fávisi utan at sköyta um embættismannins og borgarmannins gerd, guldu sini skattar, slogu stundum eitt illmenni av einn fut ihel og truddi ellest pá einn gud og einn konung. Um Nordmenn vard her inki talat, likasolitit som um einn Noreg i norrön [1]) ond; her vard bert talat um böndr og eitt bondaland; medan bondanavnit var eitt hædiord fyri usid og hardleiki. Men med di, at hini borgarmenn váru samlutandi [2]) i dann almenniliga sidhevd, komu dei i dat soguliga framfar og undir vidhaldandi krenking af deirra natturligi rett, doat dei váru utlendingar at ætt, at verda dei fyrsti varnadarmenn [3]) at norröna tjodinni og brjota veginn til hennar frelsi og sjalvrædi. Imedan váru dei do utlendingar; heila deirra uppeldi [4]) var danskt; dat eiginliga norröna lá uvyrt og

[1]) norwegisch. [2]) theilnehmend. [3]) repräsentant. [4]) bildung.

uskynanda, — og so vard deirra hugsjon[1] bert dessi: inki at vilja vera Undirdanir, men at vilja avla sig dan rett, som samir ein frels tjod; bert soleid og inki utan váru dei norröni.

Men dá var dat natturligt, at dei lutu leita ettir vitan um, hvat sjalvstendugt, tjodligt var i dat landit, hvar dei buddi, — og annat enn slik leitan er dat heldr inki, som lysist i hin rannsokn rákandi Noreg, hvarmed me sjá vellærdi menn syslandi serliga i fyrra árhundradit, og hvess endalyktir[2] gagnadi dei soguliga og natturfsoguliga visindagreinir,[3] medan bondins sid og mál kring um i landit ogso byrjadi at lysast i bökr. I dessi tilburdar sá inki Danirni nokkur tjodlig reising. Hina endalyktir i visindum gerdi Danaveldit æra; dat eggjadi til rannsokn og halp sjalft til; og hina lysingir yvir bondafolkit her upp i fjallbyggdum váru meinlausa i dess augum; umframt dat, som visindin kunni fremdast vid dei, gávu dei snál bilæti,[4] váru skemtiliga at lesa, og ellest ansadist dei inki. Men ein reising

---

[1]) idee. [2]) resultat. [3]) wissenschaft [4]) bild

var do byrjud, og me sjá hana eiginligast byrtast i hin natturliga leitan ettir tjodlig medvitan, elr enn rettar má henda dari, at nokkut tjodligt norrönt havdi vunnit sig fram til at fá samhugarlig[1]) gaum[2]) og verda fyrimál fyri rannsokn. Dar vard knytt eitt visindasamband, som kalladi sig dat norröna. Dessi reising duldist do heldr inki fyri Danirni. Nær stjornarinn[3]) Guldberg segir, at dar inki norrönt fannst, so er detta med dansk-sogulig rettfylgja;[4]) og nær hann nettupp nu segir detta, so er dat fyri at motmæla dann norrönleiki, som me nu sjá hevjast; „alt var danskt; dat var her i Noreg donsk visindi, donsk bygdarlysing, donsk mállydska“. Men studentarni ur Noreg mælti attr imot, kalladi mitt i Kaupmannahovn sitt samband dat norröna, og gudbrandsdölinn Storm reit visur i norrönt mál. Alt detta vitnar um eitt framhald i reisingin. — Men um me nu vildi mæla hæddin af reisingin ettir afstandit, skil-

[1]) sympathetisch. [2]) aufmerksamkeit. [3]) minister. [4]) consequenz.

nadinn millum hennar byrtingir[1]) og byrtingirna af dat frumsevnit,[2]) hvar undir hun byrjadi, og som dei brutu sig igenum og spruttu upp frá dessa byrtingir; med onnur ord: sjá me til, hvat eiginligt norrönt Nordmennirni i dei dagar retti fram, so ljota me röyniliga kannast vid, at skilnadinn millum norrönt og danskt enn var örlitill, at norrönleiki bert var einn draum. Dar var inki tal um eitt almenniligt norrönt mál og norrönt bokverk og norrönn kunstr; mállydskur og byggdarvisur funnust i Jotland likasovel som i Gudbrandsdolum, og Wessel reit at sama tjodinni som Ewald. — Do ein reising var byrjud, og so litit hun havdi vunnit fram, finna me do strakst einn gaum á tungumálit og eitt bruk af di.

Framhaldit af norröna uppreistin sjá me seinar i knytingin af sambandit til Noregs gagn og avbragdsliga i reisingin av einn háskuli[3]) her i landit. Men alla dessa auglysingir, som me her hava nevnd, doat vaksandi i

[1]) manifestazion. [2]) element. [3]) universität.

verdleiki og mátt, váru do inki megandi nog, til at ein umvelting beinleidis kunni verda deirra snöggi verknad. Ein klár vitan um alt, hvat Danaveldit havdi kugat her i landit, ein klár vitan um dat, som her i landit starvadi upp fyri at koma til sinn rett og nu var vaksanda, og á adra sidan ein klár vitan um dat, som var danskt her i landit og á attrgáng og i burthverving, i stutt mál: dat medvitanda gagnstandslag, som grunnar hvor umvelting, og som ogso einngáng vildi hava grunnat Nordmannanna, var enn inki til, kunni heldr inki vera til, men höyrdi ein framtid til, som inki var dan allra næsta. Dann norröni háskulinn, som me kunna kalla blominn af dan norrön-tjodliga framleitan higgat til, var jo nettupp stovnsetningin,[1] som dessi ting skuldi klárnast igenum, — og hun kom inki istand fyrr 1811. Inki var difyri likligara, enn at folkit vid dess fulltruar i 1814, dá dat fekk sitt tjodliga frelsi, enn inki var komit til fullkominn klárleiki, so at dat strakst

[1]) instituzion.

kunni skyna og bruka sinn heili rett. Likasom dat einngáng sokk vid tru og uvitindi, so laut dat reisa sig vid evi[1]) og vitan. Men dat som einn i árhundrud hevir dult og kvalt, soleid som Danirni dat eiginliga norrönt-tjodliga, byrtist inki, rennr inki lettliga upp i einn tiárstimi. Avlinn var for ufri og uvan til dess. Dar var for mykit til at eva um, at rannsaka, at stöypa, at krevja, at böta og byggja. Havdi fremdinn gengit fyri sig sogulig-naturliga, dá vildi nettupp dat tjodliga frelsit hava verit fylgjan af dann tjodliga vitindisleitan. Einn vildi so lengi hava starvat[2]) sig burt frá danskleiki og at nokkut annat, nokkut eigit, dat norröna, at dat havdi verit hverjum manni i landit kunnugt, hvat norrönt var, at detta fullkomliga var eitt annat enn dat danska, at dat eina inki havdi med dat annat á gomul vis meir at gera, at eitt skipti i tilstondum var uflyjanda. Likasom menniskjuvinirni einngáng havdi rannsakat mannarettinn og breytt veginn til einmennis[3])-umveltingin

[1]) zweifel. [2]) arbeiten. [3]) die revolution des individuums.

og til eitt lagaskipti, soleid havdi tjodarvinirni her lotit rannsaka tjodarrettinn og bröytt veginn til framandveldins stöyping og Nordmannanna sjalvrædi. — Men umstodurna[1] toku her fram um dat soguliga framfarit. Undir vinnunni[2] á veginn fram mot frelsi, skutu atburdarni dess mogligleiki upp, og einn kravdi frelsleikinn og fekk hann. Men nettupp vid dessi frelsleikins serliga, stora merking, vid hans hugsjon at vera fylgjan av ein undir evi og vid vitan fyribuin, genum smáfreistnadar optar fyribodud, vid hardrædi optar bægd umvelting, blekktist[3] einn ogso og misgáddi hann vid mátinn, som einn havdi vunnit hann á. Einn truddi midit nádd og sá inki, at dat fria landit bert var ein donskud byggd, som heppliga havdi kravd sanngerdin av einn mogligleiki, som tilfellit so munarliga havdi skotit fram. Einn roadi sig vid ein rang norrönleiki, og i danskt uvitindi og norrön kennsla vard grunninn lagd til hin örsla[4] som dann dag i dag hevir sini kappsami[5])

[1]) umstand. [2]) arbeit. [3]) täuschen [4]) verwirrung. [5]) eifrig.

tenarar her i landit, og som er orsakin til hin kennslulöysa og hini mothugar[1]) likayvirfyri dat eiginliga norröna, som serliga byrtast likayvirfyri norröna málit, detta mál, som einn, hölandi[2]) sig sjalv, tykkist hava og bruka, i di einn storlátinn kallar danska tungan norrön. — Men hjortun[3]) váru do so frid i ljosit av dann nyvunni frelsleiki, og misgáingin[4]) so natturlig, at fyrilátningin segir sig sjolv. Fárinn var heldr inki so storr, som hann kunni synast. Diat liggr dar sanning til grunn fyri einn byrjandi fremdi, so stadnar hann röyniliga inki vid einnmannins elr samtidinnar saklausa misgáing; hann kann enndo má vera, nær atburdarni eru heppligi, undir slik misgáing fá eitt snöggara framfar; - og er dessi fremdi einn tjodlig, so kann dann tjodligi frelsleikinn, som atburd samlutandi at misgáingin, almenniliga so lángtfrá vera bægjandi,[5]) at hann tvertum verdr eitt skjol fyri fremdins tráandi frumsevni[6]); dat

[1]) antipathie. [2]) schmeicheln. [3]) herz. pl. [4]) missverständniss. [5]) hindern [6]) element.

tjodliga, som vil upp, lytr nettupp undir frelsleikinn og snöggar og sannar en utan hann koma til sinn rett. — Men framstigin á heimskringlunni sjá me optast bera til utan eiginlig medvitan; og undir misgáing og lygn starvar manninn fram, fyri einn solskinsdag at bera i ljosit, hvat natturin vildi. — Slikt sanna me nettupp vid at sjá i Noregssogunni sidan 1814 Trátt fyri hin almenniliga misgáing av nörrönleikinn, trátt fyri hin utspreiding av dónsk upplysing, som var ein naudsynlig fylgja av tilstondum, hvarundir dann tjodligi frelsleikinn vard vunninn, sjá me soleid, at norrönleiksfremdinn so lángt frá stadnar, at hann tvertum ovlugliga[1] ja ovlugligar en fyrr frelsisskeidit hevir haldist fram. At einn nu ettir kringum eitt 50-árugt framfar höyrir dei snarpasta trætur um norrönleiki og danskleiki er nettupp prov á detta; og at dessa trætur nettupp ráka norrönamálit, norrönleikins ytsta fylgja, er prov á, at dei skjott vilja vera til endis, og at norrönleikinn vil sigra fullkomliga.

[1]) kräftig.

Me ljota minnast, at frá dann timi, Danmork gav upp sitt veldi yvir Nordmennirni, var hvor vinnan [1]) her i landit fyri dei gamli danski trádomar einn utenkilig ting. Alt, hvat sidan verkadi og hevir verkat med god vilji bland Nordmonnum, hevir verkat medvitandi elr uvitandi til fremdi at dat eiginliga tjodliga. — Um me enn ettir hin tid finna samhugar [2]) fyri Danmork her i landit, so höyrdi do dessi samhugar ein burtrennandi kynkvisl [3]) til, og váru at röyndu [4]) inki annat en einn máti fyri norrön tjodarkennsla, skapad ettir dei samtiduga tilstondin. Um einn enndá mangstad lág i dvali og fylgdi gamall vani, so var her do inki lengr nokkurr danskleiki, som beint fram gekk og helt dei gamli vegirni uppi og bötti á deim; dei vurdu vanröktadi; vanadyrin gengu seinar og seinar; – umsidir vilja dei inki meir koma av flekkinn! — Medan me soleid sjá danskleikinn stadgandi og norrönleikinn alt darvid i framstig, sjá me frel-

[1]) arbeit. [2]) sympathie. [3]) generazion. [4]) in der that.

sis og sjalvrædismodit[1]) kveikjast rundt kringum, og mángeinn, som fyrr hevir legit i dvali, vaknar. Dar verdr liv; men alli mátar, som detta liv kysr,[2]) eru vel at minnast bert mátar, hvarigenum norrönleikinn brytr sig fram og veksr, so nyi so gamli, so uhöviligi so lagligi, so norröni so danski dei enn munu vera. — Men dei vigtugasti av alli eru do hin utspreiding av almenningsupplysing, som so heppliga lág i tidinnar ond, og framhaldit av hin tvil og rannsokn, som einngáng fyrr frelsishvarvit[3]) avbragdsliga var og utan sjalvrædit enn vildi hava verit norrönleikins nær einasti máti. Hinn, utspreidingin av almenningsupplysing, höyrir heila tidarumhvarvit til frá 1814 og til nu, men hevir avbragdsliga i Wergelands-umhvarvit synliga gagnat norrönleikinn; dessi, tvilin og rannsoknin, som naturligast og greinligast[4]) hevir lyst sig i blömingin av dann tjodlig-soguliga idn,[5]) höyrir lika eins heila tidarumhvarvit

---

[1]) der geist der freiheit und selbstständigkeit. [2]) wählen. [3]) freiheitsperiode. [4]) am deutlichsten. [5]) studium.

til frá 1814 og til nu, men hevir avbragdsliga á seinri dogum synliga gagnat norrönleikinn. Wergelands-umhvarvit kann verda kennt vid detta, at skáldit i verdkennslunni av tjodligt sjalvrædi talar til folkit og vekr dat til vitan um og vyrding av dess vunni rett. Dei seinri tidir kunna serliga verda kennda vid detta, at visindamanninn rolig og trygg synir oss endalyktirna av rannsokn sin, synir oss vandliga,[1]) hvar tjodin nu soguliga stendr; - og at di leiti[2]) hevir hann dá nádd fram til dat endamál, som dann i uklárleiki verandi tjodin genum honum leitadi fram til. I bædi umhvarvin, bædi i Wergelands — skáldins — og i Munchs, Keysers, Ungers, Ásens, — visindamannins — tidarumhvarv hevir tjodarvitindit klárnast og so mykit meir i dat sidsta enn i dat fyrsta, som vitindit um, hvat hun er og eigr med retti, er störra og sterkara en bert vitindit um hennar rett at vera nokkut, utan at vita hvat elr hvorleid. — Men lika eins, som me i dann sig alt meir og meir klárnandi tjodarvitan nettupp

[1]) genau. [2]) solchermassen.

sjá blominn av tjodinnar natturliga framleitan, so sjá me ogso denna framleitan stendugt styrkjast og eggjast vid dann vaksandi vitan. Soleid gerist dá i vár tid ein veldug uppreist lika eins, som hun gerdist i Wergelands dagar, bert so mykit sterkar som vitindit nu er klárara. — Men vid at sjá burt til natturin at dessi reising fá me nettupp vidari stadfesting á várt ovannevnda mál, at bröytingin i ritmálit hevir fylgd og fylgir henni, ja kann segjast vera hennar retta mælistong. Diat Wergeland striddi fyri norrönamálit, og visindamanninn stridir idag fyri dat sama mál. Men natturin at dessi stridinni og tilstondin, hvarundir hun lysist, syna hvorleid hugsjonin, som hun rákar, hevir gert framstig. Medan til dömis Wergelands strid fyri tungumálit bert var ein litil deild av dessi umbröytismanns verksemd, idi vitindit um dat tjodliga her i landit i hans dagar enn var so litit klárnat, at dess almenniliga og fyrsta enn kravdi dann ovlugi talsmann heldr enn dess sereigna og sidsta, so sjá me denna umbröytismannins strid i vár tid vera

hovudmidit fyri hans verksemd, idi vitindit um dat tjodliga endiliga synist so vida gengit fram, at dess almenniliga og fyrsta alt lytr tekkjast, medan bert dess sereigna og sidsta, dess retta fylgja, verdr gegnd med natturligt trálæti; — og medan Wergeland eiginliga bert spáddi eitt norrönt máls tilveran og vard motsagd og misgádd av uvitindins og ræddhugins danskadi menn, so lærir visindamanninn nu hverjum, som vil, eitt norrönt mál, og kann inki lengr verda motmælt, do at hann enn inki almenniliga verdr skynad. — Alt detta talar nu nog fyri dann tjodligi málframgángs vera og vigt; men minnast me, — og me ljota aldri missa dat av sjonum — hvat dat eiginliga var, som hertillands skuldi verda kugat og spillt og at nokkru leiti [1]) ogso vard spillt av Danirni; minnast me, at detta var hina tjodareignir, [2]) som umsidir utmagrada og uhævdada höyrdi dann fávisi norröni bondi til, og höyra hánum til idag, at sona [3]) dann norröna tjodarreisingin lytr hava detta til nat-

[1]) zum theil. [2]) nationalgüter. [3]) folglich. also.

turlig fylgja, at dessa tjodareignir attr koma til at standa i blom — og utan er als ingin, — og me á sama tid sjá, at dat nettupp avbragdsliga er dann upplysti norröni bondinn (Ásen, Vig, Vinje) som stridir fyri sinn rett vid at strida fyri fremdinn av dei tjodliga eignir, og nettupp nu stridir fyri fremdinn av norröna tungumálit, medan hvert skáld (Wergeland, [redacted],) som at sonnu hevir höyrt tjodinni til, lysir hennar trong um detta sama málit, — so verdr verdleikinn av dann tjodligi málframgáng enn audsynligari; — og hermed sjalvfylgiliga verdleikinn av dat bokverk, hvari nettupp dat mál, som starvar sig fram hjá oss, liggr kunstriga vandat, so i augum liggjandi, at dar inki tarfst vidari vyrding.

II.

Me hava ovanfyri sjet norrönleikinn i framstig hjá oss; - me kunna sjà, hvar hann vil enda. — Einn kann segja, at detta framstig til dessa tidir hevir gerdst av nattur, **av sig sjalft** meir enn medvitandi. Norrönleikinn byrjadi med detta: inki at vilja vera danskleiki, elr, hvat er dat sama, inki at vilja vera undirdansk; hann er nu kominn til detta: at vilja vera sann norrönleiki; og einngáng vil hann ná fram til detta mál som dat retta. — Men i livit at dat mannliga samband möta me timabil, hvari dat i byrjunni utan umtenking,[1] utan medvitan gerandast framstig krevr medalkoman av mannins fria skyn. — Og detta timabil möta me nettupp dar, hvar dat uimotsegjanda.

---

[1]) reflexion.

sanningin, genum visindit[1]) skyts upp yvir ginungagapins tráandi evni,[2]) og synir klárliga bædi midit som natturin vil og veginn til at ná fram til dat.

Difyri kunni inki tykkjast likligara, enn um Nordmennirni gávu ovlig gaum á hini domar av visindin, deirra forna uppreist av eitt gullaldarbokverk og deirra sannröynda eign og bruk og hevjan upp dann dag i dag av dat mál, hvari detta gullardarbokverk verdr lesit; di at dessa endalyktir göyma sanningin, som klárliga synir bædi midit, som Nordmennirni ljota stevna fram mot, og veginn, som dei hava at ganga. — Inki kunni tykkjast likligara, enn um heila tjodin gerdi samlag, fyri vid megandi rád at lysa á heimstingit dessa domanna sanning; – enndo dei djærvasta laup fyri at ná og nöyta aldin,[3]) som dessa visindagreinir hava borit, kunna bert synast hverjum fullkomliga natturlig, som kennir folkins gamla saga, dess sambandssaga, og dess glymjandi skröytord nu til dags.

---

[1]) wissenschaft. [2]) die chaotisch strebenden elemente [3]) frucht.

Men me hava sjet undr! me hava so litit sjet likindi til röyving,[1]) at me enndo inki hava sjet minsta likindit til gaum.

Alt dat, som her i landit likligast átti at ganga framanfyri og draga med sig: studentarni, stortingit, sambandit til folkaupplysingarfremdinn, gevir oss utan blygsl dömi.

Studentarni, som skuldi vera, og som ogso verda kalladi merginn av landsins ungdom; som skuldi hava vit á gullaldarbragd[2]) og á verdleikinn av eitt tjodligt gullaldarbokverk; som nettupp vid deirra uppeldi ogso skuldi vita hvorleid tjodirna og tungumálin standa til hvoronnur, synast bert litit röyvdi av hina endalyktir. Dei savnast fyri at röda um latinsk stil, fyri at lysa sinn vilji vid eitt stortingsrád; men dat knettr inki i deim, hvar dar talast um eitt lagaframvarp um at taka tjodinnar gullaldarbokverk upp bland deirra röynislutir;[3]) hvar dar talast um eitt framvarp, som skuldi hjálpa til fremdi at tjodartungunni. Dei hava dömd sig sjalv til at

[1]) bewegung. [2]) classicität. [3]) examensgegenstand.

hædast av sogunni, um dei inki snöggliga sökja at böta, hvat dei hava brotit; um dei inki hedan geva betri gaum á tidinnar tilkall i dessa greinir; – Islendingarni hava alt feld deirra dom.

Stortingsmennirni av 1857, dei av tjodinni utvaldi, hveim hennar hæsti trádomar eru gevni i hendr, eru dei betri? nei! ogso dei eru uröyvdi av hina endalyktir. Einn mann, runninn ur tjodinni sjolv, med akademiska ábyrgslur[1]), rettir eitt framvarp til tingit, at folkins gullaldarbokverk, hvess mál talast i dag kringum i bygdirna, mátti verda lærigrein i skularni og lutandi undir examen artium, berr dat upp med vitug ord og leidir dat vel i ljos; – einn sparar inki á tid, fyri at tinga um latinsk stil, men spillir inki, fyri makliga at verda dömd av sogunni, tvau ord á hitt framvarp av Ásmund Olafsson Vinje. I 1860 som 1811 er ungdominn i Noreg soleid lika at 18 árs aldrinn stengd uti frá Eddurna og sogurna; i 1860 som i 1811 er dat til-

[1]) garantie.

fellit og dann fávisi ungdoms fri vilji, som skal opna hánum dei heilagasta rit og ráda fyri hovudmálin i hans andliga uppeldi. Me spyrja inki ettir einn og hvar; me spyrja ettir hini menn, som so opta hava synt, at dei skyna tjodinnar heidr og gagn; hvar váru dei i dei dagar, dá mángeinn i landit gekk langandi og væntadi Vinjes framvarp lagtekit. Hvar váru dei i dei dagar, dá folkit gleddi sig vid grödit á markirna, men minst vonadi, at dess fulltruar i sama timinn dömdi kann henda mángeinn av dess synir til enn i mannsaldrar stori og vaksni at liggja vid arinn og bita kol, som verda brennd av dei lakasti stavkarlar i andins heim, i staddinnfyri vid skynsemd at gera dat lettasta og kortasta stig til at reisa dei ur saurin, fyri einn dag ljosi og hági at látast inn á deirra andligi odal og eigi.

Sambandit til folkaupplysingarfremdinn segir i sin fyrsti lagstad, at dess endamál avbragdsliga er at vekja folkaandinn. — Me hava sjet litit likindi til slikt; sambandit hevir inki

verkat fyri málfremdinn, som do i dessi tid er tjodinnar vigtugasta málevni; – at Ivar Ásens ritgerd um „Dannelse og Norskhed“ vard tekin upp i „Folkevennen“ vid endinn av hitt fyrra árit stöypir inki kærimálit, likasolitit som at dat i ár hevir tekit upp hans Fridtjovs saga; tvertum, dessi atferd sjolv stydr dat. — Sambandit hevir enn inki nog sannfört fyri folkit málfremdins verdleiki og vera vid at spreida ut bland almugamanninn alt, hvat Ásen hevir ritit i og um norrönamálit; dat hevir enndo gert visbendi[1]) til at verka beint imot tjodarandins veking og uppreist; dat heldr fram med av all mátt at spreida kugandi danskleiki; dat danskar dann eina svenska bokin ettir hin, og dá detta inki hevir totts nog, hevir dat styviliga gengit i samlag, inki med eitt, nei dat var inki nog! men med fleiri upplysingarsambond i Danmork. Sjá! alt detta er do stussligt fyri dann gaumgevandi áskodari.

Men hvat kann orsakin vera at slik kyrrleiki

[1]) zeichen.

og gaumlöysa elr at hin motstada,[1]) som darigenum byrtist fyri dat norröna málit? Hevir dat gengit her, som so vida annanstad, at vitskapinn hevir borit endalyktir i ljosit, hvess sanning og storleiki inki er skynanda av dann slekt, som er uppi og difyri heldr inki njotast med gagn? Elr eru dessa endalyktir ufullkomna og bert tilvisingir til, hvat dei einngáng vilja verda? Me svara: at dessa endalyktir med letti má vera skynandi av dann livandi slektin, hvess saga fyri so stor einn part nettupp er ordförit fyri trongin darum; og at tidin nettupp nu er komin, dá turftin lytr gerast fullnad. Me svara: at hina endalyktir inki eru ufullkomna elr bert utruandi tilvisingir; dei fullnögja hver skynsom krevjing. Me svara: at orsakin at hinn kyrrleiki elr gaumlöysa elr motstada er verknadinn av einn sagnararv:[2]) ein vyrding elr eitt nögi, som verrum danskleikinn. Ettir at danskleikinn hugsjonliga hevir lotit vika her i landit, glöymir einn, at ljosit,som einn lovar, heldr kemr frá

[1]) widerstand. [2]) tradizion

ein rennandi enn bak tindarni löynd sol enn frá dann gladandi danska, hvarum einn veik og blikandi rodi enn minnir. Do! detta er inki undr; dat danska hevir i árhundrud verit eitt hugsjonarmál som folk dröymdi um heruppi; og me vita vel, at Germanarni bert seint ganga frá sinn sagnararv, hvat antin dei kallast villmenn [1]) elr sidhevdarar,[2]) antin dei veida i tjotandi skogar elr byggja i stákandi stadir.

Men hava me funnit orsokin at motstodunni mot dat norröna málit i ervisegnirna fyri danskleikinn, so láta me skrida til einn dom og tyding av deim! Me kenna ingi samhugar fyri dessa ervisegnir; difyri skuldi me kunna vera rettsyndi. Me eru fullkomliga vantrui, fullkomliga a-danoi; difyri skuldi me kunna ráda Dana-runin [3]).

Som me ovanfyri hava sagt, möta me bland Noregsbuarni tvæ tjodarkvislir. Me möta ein stor yvirmengd, som kallar sig dann norröni bondinn, og som er ættud frá dei

[1]) barbar. [2]) civilisirt. [3]) Dänen-mythos.

gamli Nordmenn; - og me möta ein litil undirmengd, som fyri störsti partinn er ættud frá utlendingar og som kallar sig sidhevdandi Nordmenn.

I standit dessa tjodarbálkanna til Danaveldit og til dann danska sidhevdin og til hvarannan sin imillum eru veran og adalinn at detta sagnar-virki fyri Danskleikinn grunnud.

Standit at dann norröna tjodin, dann norröni bondinn, vard inki soleid, som rettfylgjan av dat danska stjornarförit[1]) kravdi dat. — Rettfylgjan av dat danska stjornarförit var at snöyda norrönatjodin fyri alla hennar eignir; dartil kom dat inki; ein eign. einn rett helt hun; og dat var dann eldsta og tjodligasta av alla; dessi tjodligasta eign var og sidstá dann einasta, som folkit var sig fullkomliga medvitanda; dessi eign var landit sjalft, dessi rett var odalsrettinn; dessi vard einn gard, som folkit tottist lukkuligt og tryggt innan; medvitindit um odalsrettinn vard samjavnt med tjodarvitindit. Men nidbrotit av

[1]) politik.

denna gardinn var imedan övringarverkins[1]) allra natturligasta fylgja; og nær Danirni inki brutu hann, so lysir detta, at dei ottist fyri dann norröna tjodarvitan. Men detta vil inki segja annat, en at Nordmennirni, dann norröni bondinn, átti eitt riki innan Danarikit, var ein usigrud tjod trássandi Danaveldit. Diat kunnugt fyri alli at vera i ukrenkjanda eigi av einn rett, er alt eitt sjalvrædi, hvar trongt dat enn má vera; men undir ein framskridandi övring i lenstidum at verda i ukrenkjanda eigi av odalsrettinn, av grunneigarrettinn, lysir eitt tjodligt sjalvrædi, hvar trongt dat ellest mun hava verit; – og dat ábyrgdist detta sjalvrædis vokstr og fremdi. Men fylgjan av, at Norrönafolkit gerdi eitt eigit riki innan Danaveldit, var ogso, at dat vard uröyft av dann danska sidhevdin. Oll hvetjandi skuring[2]) helt upp utanfrá. Dat kraftuga innra livit kunni inki spretta og vaksa undir dat ovframanda loptslag; inki kunni dat heldr slokna. Difyri laut dat bert gjosa upp endr og gáng og med

[1]) eroberung. [2]) contact

örgamall lit. Og lika at dessa tidir sjá me og höyra me opta um atburdar, som minna um hina ungdomsgalna Odinstidir, hvarum me kunna lesa so mánga undrandi sogur. Opta höyra me duninn av duglig dragsmál; kappar stynja: konur skrikja; blodit rennr; brudir verda rövda; – og folkit veit at segja og syngja um slikt med fedranna tunga idag; – hverr hevir inki höyrt dess segnir og songar?

Do sjá me, at dar vard gert, hvat gert kunni verda fyri at drepa nidr livit. Eitt flatt og sterkt trykkitol[1]) skuldi knusa dei tjodligi formar fyri sidan at skapa evnin ettir eiginn tokknad og retta mot ein ætlud leid. Bondinn vard upplærd i Guds ord á Dananna mál; men lærdominn vard örlitill og dat uskynanda vid hánum var kann henda opta nettupp dat, som skuldi verda vyrdt som dat heilagasta; – hans eigit innra liv darimot, hans dagliga kennslur, hans bæn i sorg og hans takk i gledi var tagall[2]) elr vard höyrandi som idag i dat sama málit, hvari Harald og Hákon og Thor–

[1]) druckapparat. [2]) stillschweigend.

kell og Njáll bádu til einn almáttug Gud. Dessi málljodir flugu um i lopti og sungu fyri hánum frá blauta barnsbeini; hann höyrdi dei av fedrum og frændum; i husum og haugum; i bergum og bárum; dei fylgdi hánum at kyrkjudyrni og toku imot hánum, dar hann steig ut; hvar dá hestatráv og elvarsus og huldrarlokk snart döyvdi ettirklánginn av ein Marimössa, medan einhvor bakvend visa flaut inn i hug hánum, fyri sidan at ljoda rundt kringum i byggdum og tagga bornin bædi dei stora og dei smá. Lika eins gekk dat med lag og rett: domarni vurdu sagdi á tingum i framant mál; sjalv skynadi bondinn dei inki; havdi at minnstu ilt vid at gera nokkur meining megandi; — og kaus vel difyri optast heldr at semjast sin imillum um mál sin enn skjota til skils at Danafutum; — og undir alt detta vard hann dessutan svivyrd av bymanninn, hveim bondi og gap váru einstydandi ord. Men fylgjan av slik myrkjandi trykk og trykkjanda myrkr var, at sjonin fyri trádomar og rett dimmdist alt meir og meir; folkit vard framant fyri sitt

eigit og fyri sig sjalft og let til slut i tilhugarlöysa[1]) utan endi framandi stella, som dei vildi. — Dat toldi embættismannanna ofsi; let sina heilagasta eignir, kyrkjurna sina, verda tekna frá sig; tenandi sina tjodligasta ervisegnir let dat konunginn, „hann fadir", ráda med alt og fyri alt. — Bert odalsrettinn helt dat; vitindit um denna kunni inginn trykk köva, ingin tru vinna; odalinn havdi i ein grá fornold konunginn sjalv lotit folkit ettir *dess* vilji halda som laglig; – detta kaupmál konung og folk imillum tykkir aldri hvorvit ur Nordmannanna hugsan; – og trátt fyri hans utistenging frá sidhevd, trátt fyri hans kuging á alli mátar, trátt fyri hans stjornarliga læging, var bondinn vid odalinn eitt riki innan Danaveldit og bergadi darvid fedranna samband og fedranna mál lika inn i vára tidir. – Soleid gerir odalsrettinn, som i Noregssogunni yvirhovudit, serliga hádsmuninn,[2]) spitit i sambandssogunni; og undir Danaveldit váru Nord-

[1]) apathie. [2]) ironie.

mennirni hugsjonliga, de jure, Danir; at röyndu, de facto, váru dei Nordmenn.

Men ettir alt detta verdr dat fáfengt i standit at dei eiginligi Nordmenn til dat danska veldit og dann danska sidhevdin at sökja nokkunn grunn til, at ervisegnirna hjá folkit skuldi verja med kraft um danskleikinn heruppi. — Di vel at marka! hvat ervisegnirna verja um, hevir verit fagnat med tilhugar, hevir einngáng verit trátt med kapp. Men me finna hjá Norrönatjodinni so litit tilhugar bædi fyri Danaveldit, som fyritrodandi dat gamla, tjodliga konungdömi, og fyri dann danska sidhevdin, som fyritrodandi sidhevd yvirhovudit, at me heldr finna tvertum - ein stor almennilig kennslulöysa, som audsynliga liggr hatit nærr enn kærleikinn.

Soleid kunna me dá vita, at dat er ovrángt detta, at sjá tilhugar og tráing ettir danskleiki i dann umstada,[1]) at bondinn nu til dömis vil kasta sin mállydska og taka dann danska. Dessi umstada lysir bert, at hann ettir

[1]) umstand.

frelsisskeidit hevir vaknat frá kennslulöysa til tráing ettir sidhevd. At hann, vaknandi ettir dann lángi dvalinn, i di hann fær sjon, strakst svivyrdir sin mállydska, dat er jau dat almenniliga natturlig-mannliga,[1]) og at hann i sin framleitan strakst gripr dat danska, som er dat nya, hann fær sjá, er jau natturliga grunnat i dei higgat til verandi tilstondum. Dat hevir inki at gera med tilhugar fyri danskleiki. Men vidkomandi tilhugarni fyri detta nya, som tilfelliliga er dat hjá oss enn standanda gamla danska, ljota me vel minnast, at dei enn eru altfor ungi, og i tillit til talit, som moguliga kenna dei, er detta altfor ringt og stendr á eitt altfor lágt stig, til at einn sagnararv at ollu skuldi kunna verda eitt duganda virki imot dann norröna mállydskan, — medan alt veginn, som avbragdsliga mun hava leidd til sliki samhugar, almenningsupplysingin i dat danska málit, nu er sannförd at vera ráng; (einn kann neita hvert ord, me hava

[1]) naiv-menschlich.

ritit; me turva do inki annat prov, enn at sambandit til folkaupplysingarfremdin lætr Ivar Ásen genum sinn ritling „Dannelse og Norskhed“ greidt nog spreida ut lærdom um ugagnit og skadinn at ein utjodlig upplysing i sambandins eigit blad utan at mæla mot, – og at dat enn i ár hevir látit hann halda sin verksemd fram i dess tjonusta) – me kunna sona at vissu vita, at hin ránga upplysing vil verda stöypt av ein onnur og sonn, medan samtidugt avlinn til at spreida sanningarljosit aukast og hug à vitan og kunnátta[1]) veksr med dat; – i stutt mál: dann retta upplysing at dann norröni bondi, dat eiginliga folk, vil leida til vyrding og nytan og fremdi av dat tjodliga málit, soleid som me alt sjá ein hærri mentan[2]) gera dat, – og fyri folkins vidkomandi vil danskleikinn i sagnararvinn so litit njota ein verja, at tilfellit heldr vil verda radt gagnstadt; – lika eins som hann idag oldungis[3]) ingin hevir.

Men nokkut onnurleid stendr hin vetla

[1]) kenntniss. [2]) bildung. [3]) durchaus.

undirmengd,[1]) som kallar sig dei sidhevdandi Nordmenn. Dessi eru almenniliga inki ættmenn av dei retti Nordmenn. Deirra fedr váru fyri störsti partinn Danir og Tydverjar. Einngáng vinnadi dessi fedr fyri sig sjalv vid at vinna fyri danski trádomar og hjálpa til at kuga dei tjodlig-norröna evnin. Dei sátu inni med ein sidhevd, og vid hennar fyrimunir[2]) kunni dei tagga og stadga dat fávisa bondafolk. At vissu var dat ogso fedrni at dessi undirmengd, hvess trádomar, – ettir at ættlid hvurvu burt, og onnur ny landvandist[3]) – umsidir vurdu gagnstaddi Dananna, og hvess limir darvid gerdist einn norrönleiks fyrsti, natturligi varnadarmenn[4]) og gengu dei fyrsta stig til eitt tjodligt sjalvrædi. Men dat var nettupp kærleiki at danskleikinn, storvyrding av hánum, som havdi dessi stig til fylgja. At ná upp til dann fulla hæddin av danska sidhevdinni og i fullt mál njota hennar gávur, trátt fyri tilfellelig burd og uppal i Danmork her elr i Danmork dar, var midit.

[1]) minorität. [2]) vortheil. [3]) naturalisiren. [4]) repräsentant.

som dei leitadi fram til; - og dat lánga talmit[1]) fyri at ná fram til detta mid var dat, som eggjadi, idi dat byrtti deirra rett.

Soleid stod dann sidhevdandi undirmengd likayvirfyri Danaveldit og Danskleikinn. At hennar leiti var Dananavnit umskinit av ervisegnirna; - og detta er gengit i arv til mángi hennar synir, so at dessi i dag verja dann stendugt ufri og sykjandi danskleikinn i Noreg og kuga dei vaksandi norröna evnin.

Men hvar me spyrja um verdleikinn at detta sagnarvirki[2]) fyri danskleikinn hjá oss, dá ljota me attr fyrst og fremst merkja oss, at hin undirmengd, hinn framandi tjodarbálk, som finnr livd[3]) attr um dat, alt meir og meir gengr upp i og blandar sig med dann stora yvirmengdin, dat eiginliga folk. Dat kemr inki lengr utlendingar og setr sig nidr i vári stadir; vári stadir fá nu sini nyi innbyggir frá landit, og bondaættin kemr at ráda dar. Hin einstaka undirmengd hvervr

[1]) mühe. saure arbeit. [2]) tradizionelle wehr. [3]) eig: hlivd. schutz.

burt; medan dann eiginliga tjodin er i fremdi og gengr ein sidhevd imöti. Me hava nu alt sjet dömi á dessi sidhevd. Me hava sjet nog fyri at kunna döma um leidin, hun vil fylgja. Me hava sjet menn ganga ut ur folkit, som eiga blominn av oll sidhevd, dann vitskapliga tenking, og me hava sjet nettupp dessi strida fyri at hevja folkamálit. — Men hvat bert fái nu gera, vil einngáng gerast eitt hovud-mid fyri alli; — solin er alt runnin; hun skinr alt som ljosast i dolum; einn vil inki lengi kunna sova i geislum hennar. — Difyri, hvar trottugt enn hin undirmengd mun strida mot, so lytr hun do naudsynliga liggja undir fyri ovrevlit og endiliga halda upp at vera. Alt ur detta sjá me sona klárliga nog dat sogu-liga Danavirkit i nidfall.

Higgat til hava me do bert vist ein sogu-lig naudsyn. Sagnartruarná tykkjast kann henda enn bundni som retti sannindisvitni at döya fyri hugsjon sin; - me hava enn inki vist deim tilgagns at deirra hugsjon bert er ein lygn, inki strid elr offer verd. — Men

höyra me hin rop, som ljoda tykkin og trugandi og spottandi nidr frá dat gamla Danavirki til dei enn ovfái talsmenn fyri dei sprettandi evnin at dann hevjandist norröni bondamuginn, so verdr dat eitt vandalaust verk at syna rotit,[1] som dei halda á. Diat hin rop eru frá fyrst til sidst eitt skynlaust skrik, som bert klumsar vid dess döyvandi hvassleiki. Láta oss taka dessi rop, dessi nottvardarvers fyri oss og fella deirra dom. Láta oss taka dei fyri oss vid alljos dag og sjá dei i deirra skrinnleiki svart á hvitt utan at dimmast av nottligt myrkr elr döyvast av ludarglyminn. Evnin eru hardla fá og fátiklig. I stutt mál kunna dei verda sett fram i dessi gjaldgengda ördtöki, som einn ropar og hviskrar rundt kringum i landit: 1) Bondins mál er eitt skarvamál, uhöviligt fyri sidadi og mentadi menn. — 2) Trádomarni fyri detta málit höyra bert ungdomsmodit til; dei trjota med detta; dei hava ingin styd i sogunni. 3) Málkapparni i Noreg eru trongleikins og

[1]) fäulniss.

einstödingskapins tenarar. — Dessi evni verda nu breytt á ymsum háttum og enda, som væntandi er, stendugt med ljomandi lov yvir danskleikinn.

Hvar einn, som hevir nokkut skyn á máltilstondum her i landit, er, som væntandi er, feginn, at dat inki er hann, som einn fagr dag leidist vid at ljota döma slik vesol evni. Dat er jau som at gánga kringum i stadinn med hæsti daginn og sannföra fyri folk, at solin er runnin og stendr á himni, og at dei dröyma dessi gamli vardmenn,[1]) som enn ropa nottartiminn frá kyrkjustöplum. — Men dat helpr inki. Ovmángi lyda enn á dessi rop og vita difyri inki, hvat dann dyra tidin at sonnu lidr. Difyri lytr einn og hvar, um hans evni eru alt so ring, um hann bert vil verda launad med vantakk, láta höyra frá sig tidt og trátt fyri at minnstu at vekja folk ur uvitindins roligi legr og fá dei til at tvila og granska um inki til strakst at verda truandi. Difyri vilja og me freista at gera várt til eitt

[1]) wächter.

betra skynandi og döma dessi Danomananna rop, hvari dei illmæla norrönamálit, onka ungdomsmodit og kenna kappsmennirni fyri at tena trongleiki og einstödingskap.

Hvat nu vidgengr hinn dom yvir norrönamálit, at dat, höyrandi einn bondamugi til, skuldi vera uhövanda til bruk fyri sidadi og mentadi menn, so er slikt tal so ovvesalt, at me inki kunna finna ord fyri dess grötiligi skakki. Diat um dat enn var sona, som dei segja, at detta mál var eitt uvyrdumál og at ollu ljott og illalátanda, so sakar do detta, som alt fyrr av adri sagt so opta og greidt, oldungis inki. Dat kann inki verda neitt, má vita, at detta málit höyrir norröna tjodinni til, og dat kann heldr inki verda neitt, at ev[1]) folkit i Noreg vil vera som norrönt so lytr dat halda og hevda sina eignir. Men me kunna vissa dei herrar, at deirra meining er rong frá gruani. Me finna detta mál fyri oss i eitt rikt bokverk, hvari dat liggr vandat med makalaus rettfylgja Dat var einngáng folkins

[1]) um, wenn.

hævasti hövdingjar javnvel som folkit sjalft, som taladi detta mál, og dat var lærdi menn, som sátu inni med sinna tida visindum, som ritu i dat. Me finna umframt detta, at hinn bálk av Norrönatjodin, som tok land ut á Island og á dat næmasta vard uröyvd av danskleikinn, helt fram med at hevda detta mál som ritmál og kann nevna skáld og visiadamenn, som tykkjast gildi vid at hevda dat i dag. — Hvat sjaldsynd avl lytr dá inki finnast i norröna tungunni, at döma frá sogunni hennar bædi innanlands og ut á Island og Færöyum! Hvat spádomar liggja inki i dessi sogunni! — Hvat stydja dei dá sinn dom á dessi danski herrar? Nær framburdinn, málförit hjá bondinn tykkir ljott og lágt, lytr einn dá inki hugsa, at hvar ingin hevding finnst, liggr alt uvunnit som malm i bergum og væntir á hevdin? lytr einn inki hugsa, at bondinn talar eitt sjalvstendugt mál, som krevr einn eiginn framburd, dann einn ukunnug kann henda inki hevir rett at döma? — Dat er lögit, hvorleid hugaravlinn

lysir sin veiki, nær dat verdr talat um dessi evni. Me geta inki, at einn glöymir, at eitt bröytisbil nyliga hevir byrjat, og at dat uvana i byrjunni stendugt styggir og skirrar; – men dann styviligasta rángtenking berkar sig utan blygsl, og me höyra eitt bræl um dat lága og usidada og tungvinnada vid dei djervi tviljodir, medan tjodir, som eru vára mynstr i sidhevd, láta tviljod fylgja á tviljod, utan at einn torir illmæla mál deirra elr standa á, at Shakespeare og Göthe ljoda betr i donsk enn i engelsk og tydversk tunga.

Me hava spillt ovmong ord á detta barnavas. Me skulu vara oss fyri at gera dat á gamalmennirni, som gánga i barnsdominn og onka ungdomsmodit med dess fáfengdi draumar. Hvat finna me vel á botninn av tal deirra? Inki annat enn truin à ein „generatio æquivoca“, inki annat enn truin á hin læra, at liv kann verda alat beint fram av evnin, hvari dat finnst utan at hava onnur orsok. Ungdomsmodit er evnit, má vita, som av sig

sjalft hevir alat máltrádomarni; „dei hava ingin styd i sogunni, inginn hærri uppruni“. Men nu hevir visindit fört oll „generatio æquivoca“ in absurdum; hverr auglysing hevir sin hærri orsok; og me hava sannfört, at málfremdinn i Noreg hevir ein saga.

Me skrida nu til kenningin fyri at tena trongleiki og einstödingskap vid at fremda norrönatungan. Dessi kenning krevr litit meiri gaum. Hun tykkir alt vid fyrsta sjonin vera gengin ut ur ein skynsom ond og vinnr so mykit heldr trunad, som tidin og umstodurna á einstak máti gera sitt til at stydja hana. Men trátt fyri hennar blekkjandi nattur skulu me vera heppni nog til at gegna hana.

Fyrr enn me gánga vidar, vilja me imedan bert minna vár lesari um, at hver tid hevir sitt ordtak som herskrik i framstevnunni til sannleiks sigr og sæla. Dann, som mælir mot slikt ordtak, segja dei, misgár sin tid; men dann, som misgár sin tid, höyrir

til dei livandi-daudi. Ingin skuldargipt[1]) kann difyri vera hardari og svivyrdiligar lægjandi[2]) enn kenningin fyri slik misgáing; inginn umagalekk er ögiligar fullkominn enn hinn at dei livandi-daudi. -- Men nettupp fyri natturin at dessi sakargipt, höyra me hana og ljoda heldr opta i oturna[3]) fyri dei mannligi trádomarni. Hun er freistandi at gripa til; diat kann hun verda sannförd, liggr motstandarinn i uvit; hans ævi[4]) er trotin. Hun er eitt av dessi undrsama sverd, som tidin hamrar i sina mánga og myrka smidjur, og som hun endiliga flöygir ferdugt ut imillum mugarni[5]) med varandi ord, at sverdit krevr bani, hvar gáng dat verdr brugdit. Men vei hánum som bregdr detta sverd, og reidir dat at deim, til hvess verja dat er ætlat! á deim bita inki vápn; dei bera galdrada brynjur, og sverdit verdr hans bani som bregdr dat.

Ogso vár tid hevir sitt ordtak, sitt herskrik i stridinni fyri trádomarni. Hennar ordtak

---

[1]) sakargipt, kenning. beschuldigung. [2]) erniedrigen, entehren. [3]) kampf. [4]) lebenszeit. [5]) menge.

er detta: „Látit grindarna[1] falla", og inki ordtak hevir verit fridara. Dat göymir innan i sig vitindit um natturlivins heilaga, velduga idn, og truin á manna-andins evni til at gera sig denna til gledi og gagn. I vár tid at verda kennd fyri trongleikins og einstödingskapins tenarar er sona at verda kennd fyri dat versta av alt; dat er at verda sett i dann mest onkandi[2] umegd. Men vei hinum, som herma kenningin utan at sannföra hana. Dei draga dat lagnadarfulla[3] sverd ur slidrunni fyri at valda sinn eiginn bani.

Nu er dat imedan inki annat en detta sverd, som einn reidir at málkapparni her i landit. Dat er fulla difyri nu tid, at dei gera bot og betring; næsta augnablikit, kann henda, anda dei inki. — Me kunna tröysta málkapparni; dei vera vid gott mod! deirra motstandarar hava enn inki sannfört sin skuldargipt; - og slik sannföring vil, má henda, heldr inki falla so lett, som bert at skrikja hana ut med

---

[1]) schrank. [2]) kläglich [3]) verhängnissvoll. fatalis.

häröysti[1]). Diat dat er nog nettupp tilfellit, at vár heila saga, tidin og umstodurna, alt hevir gengit i samband fyri at bægja sannföringin, hevir gengit i samband fyri at kippa sverdit ur hondum deim, og veita[2]) sjolvum deim bani darmed.

Láta oss tenkja oss, at eitt folks saga havdi verit onnurleid enn dann norröna tjodarsaga; láta oss tenkja oss, at eitt framandveldi havdi sett sitt mark enn fastar á og kugat og spillt dei tjodliga evnin i störri vidd og meir fullkomliga, en sagan lysir oss, at Danaveldit mátti vid dei tjodliga norröna; láta oss tenkja oss, at en ,do hitt folks mál havdi vordit köft, soleid at dar bert funnust einstaki ljodir attr av dat, som dat einngáng undir sitt sjalvrædi havdi talat; me vildi sjá, um detta folk, gángandi frelsit imöti og einngáng attr njotandi dat, inki vildi töygjast henimot eitt mál, ulikt hardrædismannanna, antin vid at böta á dei livandi leivingir av dess eigit, elr vid natturliga at neigjast at

[1]) lautschreiend. [2]) geben.

nærskyldari tjodskapir. Havdi detta folk vunnit sin frelsleiki av trong darettir, og kunni dat verja sinn frelsleiki, so vildi slik málbröyting vera ein naudsynlig fylgja. Diat nær dann kugadi i lengdinni inki tolar hardstjorin,[1] men veltir hann frá sig, so er hann alt dá dann sterkari; og verr hann um sit sjalvrædi, so veksr mátt hans, medan hins minkar. Hann verkast inki lengr ut[2] av dat gamla framanda; hann fremdir sitt eigit, som fyrr vard kugat; gengr i samband med dat, som er hans eigit nærskyldt; og dat endir med, at nokkut tjodligt, sjalvstendugt, reisir sig undir frelsit. Men me spyrja, hverr rett mun hava; antin **hann**, som stendr á, at lángan[3] ettir frelsleiki er dat sama som einstödingskap, og at fylgjan av frelsleikinn er dat sama som fylgjan av trykkjandi trongleiki, elr **hann**, som segir at frelsis-lángan er gagnstodd[4] einstödingskapinn, og at fylgjan av frelsleikinn er gagnstodd trongleikins? — Men nær eitt dilikt folk skynsamliga inki kunni

[1]) tyrann. [2])aussaugen. [3])verlangen. [4])entgegengesetzt.

fá skuld fyri trongleiks og einstödingstrádomar, fyridi dat undir frelsit laut fremda og fremdast vid eigni skapnadir,[1]) so kan slikt illmæli dessminnra ráka Nordmennirni, fyridi dei krevja bruk og hevd av deirra mál. Diat her er dat inki bert frelsleikinn, som naudsynliga krevr fremdinn av dei tjodliga evnin, og alt i og fyri sig sjalv steypir hin sakargipt; men umstodurna eru her av slik nattur, at dei inki bert letta fullnögingin av dessi krevjing, og allt darvid gera hana til eitt fyrsta bod, men enndo i tillit[2]) til tidinnar trong og tilkall á samband og fall av tjodliga grindar, audsynliga visir nettupp á dann norröni málfremdinn som eitt medal.

Me sagdi at umstodurna gerdi dat lett at fullnögja hin krevjing av norrönamálins fremdi. Detta mál hevir haldist ovliga reint undir eitt mángárugt og hardt framandveldi; dat liggr kunstriga vandat i eitt stort bokverk; dat verdr enn ritit av folkins eiginligasti frændr, me kunni segja av einn bálk av tjodinni

[1]) form. [2]) hinsichtlich.

sjolv ut á Island; og ein nærskyld mállydska verdr tolud[1]) av dat nærskyldta og fjölmenta svenska folkit; – dar kann sona inki vanta evni til at reisa dann norröni málbyggnad lika so litit som stydnad fyri hánum. Men dá nu dessi byggnad alt hevir sinn sidsti grunn i dat heilaga frelsit og som dess krevjing alt er heimlad og heilag, og umstodurna umframt detta koma so beinsama i möti, so verdr skuldin at reisa hann som skjotast dess heilagari, og ábyrgslan[2]) vid inki at gera dat dess störri. Men at lyda dei hæsta skuldarbod er hvarki trongleiksmark elr rædd einstödingsbragd; tvertum dat er mark at tröystandi trunad.

Men me sagdi og ovanfyri, at umstodurna visti á dann norröni málfremdinn som eitt medal nettupp til at fullnögja tidinnar trong og tilkall á samband og tjodargrinda fall.

Dat er vidkennt, hver röyving hevir gertst á seinri timum her i Nordlondum til at samеina tjodirna. Einn hevir klárliga nog ropat

[1]) fem. von talad. [2]) verantwortlichkeit.

dat andliga samband og sjaldan haft tankinn burti frá dat rikisliga.[1]) Men som medal at eitt skjott og höviligt samband hevir einn jau kunnugt fyri alli ætlat hitt gullaldarbokverk, som me lesa i Nordmannanna mál. Detta bokverk er ætlat at med dat fyrsta verda lesit av ungdominn kringum i Nordlondum, fyri at dei nærskylda tjodir kunnu möta hvoradra vid dann sökkjandi bekkinn og dar finna heilrád. Og slik rád vilja dei finna. Diat heilsuhjálp löynist i detta heilaga vatn, og ungdoms avl veivir manni imöti frá yggdrasilins gamla, eigröna[2]) sogublod. — Men hvat nu vidgengr dann verknadinn, som detta tjodrád, dessi idn til at kynnast[3]) norrönabokverkit, vil hava i Sviariki og Danmork, so kunna me med vissa spá, at verknadinn inki bert vil verda einn meir hugsjonlig, dat vil segja, at dar i kunstheiminn vil skapast onnur og ny snid; – slik verknad hevir einn jau allt sjet nog prov á; – men ogso at eitt meir evniligt leiti[4]) vil hann vera sterk, d. v. s.

[1]) politisch. [2]) immergrün. [3]) kennen lernen. [4]) in materieller hinsicht.

tungumálin sjolv vilja bregdast og skapast vid dat norröna frumsevnit, og dat so mykit meir, som dessi verknad inki bert er naudsynlig og usjalvviljandi vid málanna og tjodanna stand sin imillum, men nettupp einn máltilskapnad av Nordmannanna mállydska verdr trátt genum dessi idn og er eitt hovudmid. Hertillands at vilja fremda mál sitt saman med dat hæva skáldakyn ut á Island, som bert væntir á modirfolkins samband fyri at syna Germania, at dat inki hevir reist snildarverk og haldit deirra skap uppi fyri inki, vildi sona vera: umframt i og fyri sig sjalft at vera ein heilog skuld, som fyrr getit, ogso vera at stydja brodirfolk i deirra almenniligi, tjodligi fremdi. Men dá dessi fremdi almenniliga nettupp vildi krevja som rett skilord[1]), at tjodirna vurdu meir samgengda og minnra einstaka lika yvirfyri hvoradra, og málsameign elr störri málskylda vildi vera dat greidasta medal til at fullnögja hitt skilord, medan á sama tid slik málsameign elr

[1]) bedingung.

málskylda nettupp verdr sett som mid, idi brodirfolkin kappsamliga taka til at kynnast dann norröna mállydska i hennar gullold, hvarvid dessi yvirhovudit beintfram verdr ropud fyri nokkut mynstrligt og verdr spádd eitt ovrevli, so er jau oll idn fyri fremdinn at dessi mállydska, fyri at ala hana upp til ein ny gullold, ein idn fyri eitt almenniligt nordlendskt[1]) máls hævleiki,[2]) med di at hævleikinn at slikt almenniligt nordlendsk mál nettupp lytr verda röynd darvid, at dat hevir sitt hovudfrumsevni ur besta mállydskunni.

Men inki bert at nordlendskt leiti, ogso at almenn-germaniskt er hevdin og fremdinn av Nordmannanna mál skemtilig og gagnlig. Do at serliga höyrandi Nordmannanna tjodarkvisl til og som likligt er, serliga skemtilig og gagnlig fyri henni, göymir do hitt tittnevnda bokverk, hvari deirra mál finnst dyrkat so mykit almenn-germaniskt, at germanisk tjodskap skynsamliga i lengdinni inki vil

[1]) scandinavisch. [2]) vorzüglichkeit.

koma at standa utanfyri sama. Hvat mángi heldu fyri draum vil gerast; og einngáng vil Nordmannanna mál verda lesit av ungdominn i Tydskaland. Hektor og Achilleus ljota lengi nog syna frægdarverk á Ilionsvelli; mángt eitt skáldaevni lætr kann henda augun heldr fylgja Skarphedinn yvir Markarfljot og Olav á orminum lánga.

Men fyri dat fyrsta at stydja brodirfolk i deirra tjodligi fremdi, (hvat her vil gerast likayvirfyri Danir og Sviar vid at bruka og hevda tjodarmálit i Noreg) og fyri dat annat nettupp vid dann kraptugasta stydjing (d. v. s. vid dat onnugasta bruk og dann skjotasti fremdi av tjodarmálit i Noreg) at mida[1] visshöft til eitt tjodarsamband i Nordlondum, og fyri dat trida at hevda og fremda eitt mál, som mykit likliga einngáng vil verda dyrkat yvir stora viddir av Nordhálva[2]) hvar germaniskt blod rennr manni i ædum,[3]) alt detta er so lángt frá trongleiki og einstödingskap, at dat jau audsynliga stendr radt gagnstadt

[1]) ziehlen. [2]) Europa. [3]) ader.

slik hugmál, lika eins som dar nu yvirhovudit inki tarfst meir fyri at sannföra, at hin skuldargipt mot dei norröni málkappar, at dei tena trongleiki og einstödingskap, er ráng i sinn innasti grunn; er dat fullkomnasta soguliga slarv, som er borit fram med uvitindins natturligi ofsi; i stutt mál: inki er annat, en at hitt nuins forlagafulla[1]) sverd girugliga er trivit av mennirni at dann gamla tidinni, fyri bert fáfengt at verda brugdit mot deim, til hvess verja dat er ætlat, og som hvart augnablik kunnu triva dat attr og veita sini trássugi motstodumonnum bani.

Ettir at me soleid hava sundskilt málin at hinum, som liva sig bak dat sagnarervda Danavirki mot dat sprettanda og framskridanda norröna frumsevnit, verdr dat imedan hverjum klárt, at dei inki göyma annat enn hitt natturliga harmatal[2]) yvir tidinnar vesold mot ein hvorvin forkunntid,[3]) som er so gamalt som heim og haugar. Hvar nu slikt harmatal lydr natturligt, grannvart, meinlaust

[1]) verhängnissvoll .[2]) klage. [3]) zeit der glückseligkeit

og truanda, er dat einn orpheusk skáldasong, og dann nya tidin verdr gripin av gudrædsla, stadnar eitt bil og höyrir medlidandi og litillátin dessi kvædin. Hvar darimot slikt harmatal tredr fram med pretta og skröyt, frodlátit ljugandi,[1]) stelandi frá dann nya tidin og med tjovsgods verjandi dann gamla, dar verda hennar varnadarmenn til helvitis sendi og med vald slengdi utyvir ættirnisstapinn, hvar dei ellest kunni hava setit og sungit sig inn i ævinlig sæla. Hin ovannevnda kærimál og hin skuldargipt eru ofsafull, skröytandi, frodlátin ljugandi nog til at freista til einn sakfellidom[2]) yvir dei, som bera dei fram. Men me skulu do vara oss fyri at falla i freistingin. Diat hvorleid deirra ordtak, deirra herskrik lydr, so meina dei dat do til dat betsta. Dei eru i sini tankar fostrlandsvinir. Dei tykkjast vita, hvat dei hava; tröysta sig med, at detta er dat betsta; og rædast dat nya, som dei inki kenna. Dei tru inki, nær einn segir deim, hvat folkit eigr, og lytr hava fram, um dat einngáng vil gledjast vid sid-

[1]) doctrinair-hypokritisch. [2]) verurtheilung.

hevd. Dei minnast sig sjalv, danngáng dei váru umbröytismennirni,, og deirra meiningir vurdu **sigrandi.** Dei kunnu inki skyna dat sprettanda ættlid,[1]) nær dat segir: Nordmennirni hava allt lengi inki holpit sig med dat danska málit, og til sannföring rettir deim Wergeland. Dei kunnu inki skyna dat sprettanda ættlid, nær dat segir: Nordmennirni kunnu inki nögjast med danska tungan, og til sannföring visir á dann uneitandi málbröyting. Dei kunnu inki skyna dat sprettanda ættlid, nær dat girna sannar, at Danirni her i landit einngáng hulpu sig vel med Danamálit, men samtidugt stendr á, at slikt aldri sannförir, at dei retti Nordmenn hava holpit sig darmed og fyri at stydja mál sitt visir á landssagan, som lysir, at dei til idag eiginliga hava holpit sig med sitt eigit, dat norröna. Men allt detta uskyn tykkir oss inki undr. Sjonin fyri tidinnar tilkall at detta leiti liggr utanfyri dei evni, motstodumennirni hava fengit i tanngáva; som fyrr getit: dei meina dat

[1]) generazion.

do til dat betsta og tykkjast vera kappar fyri ein god sok. Dei standa som hini gamli og saklausi fostrlandsvinir frá skilnadarskeidit. Lika eins som dessi hengu fast vid dann danska stjornin, og vid skilnadinn fra Danmork trugadi og gretu, som var dar annanstad inki hamingjan[1]) at finna, soleid hanga ogso dessi saklausi fostrlandsvinir, sagnarervingjarni, i vár tid fast vid danskt bokverk og dansk kunstr og alt dat tjovsgods, som dei kalla norrönt, og bota vid brukit og hevjingin at dei tjodliga evnin, som var dar ingin sannleiki at höyra utan i danskt mál og danskt skap. — Men alli sliki saklausi og ovtruandi sagnardyrkarar hverva burt. Soleid gekk dat med hinum frá 1813 og 1814; soleid vil dat og gánga med dessum frá 1850 og 1860.

Sá me soleid alt ovanfyri, at dat var einn sogulig naudsyn, at dat sagnliga Danavirki lytr falla, so sjá me nu ettir sundskiljingin av truarkenning deirra, som liva sig bak dat, at uvitindit er dess eiginliga avlsupphav. Men

---

[1]) glück.

inki avlsupphav er ármara og meir trjotanda. Sagan liggr fyri oss, og hun berr vitni. Me sjá motstodumennirni liggja undir, hvar dei tegja; me sjá dei liggja undir, hvar dei tala; me höyra dei endiliga segja sig sigradi, hvar dei tinga og ropa eitt „juste milieu.“ Diat dessi deirra jating, deirra „juste milieu“ skiptist stendugt med vitindit um tingins eiginliga stand; men vitindins stendugi vokstr og fremdi ábyrgist[1]) ogso jatingin, som me vilja hava, jatingin av dat naudsynliga og gagnliga i dat reina norrönamáls bruk og hevd. Me vilja umframt detta enn nevna lysandi dömi. Landsins betsti skulafröding og mest vyrddi mannari,[2]) avlidni rector Bugge, tok strakst til at verka fyri málit, dá tilstondin váru nokkurleid klárnud; og som vidgetit nog var dat dessi mannins verksemd meir enn nokkurr annars, at strida fyri tjodinnar andlíga sjalvrædi. Me kunna og minnast málsambandit bland studentarni fyri 5—6 ár si-

[1]) garantiren [2]) humanist.

dan. At detta samband vard knytt var ogso ein frukt av dat vaksanda sannleiksvitindi. Hvorleid fruktin var er lika so uvigtugt som hvorleid Bugges verkan fyri málit var. Fruktin elr natturin at vinnunni bregdast med natturin at vitindit, som hun er sprottin ur og umstodurna, som hun er sprottin undir. Nog! me hava sannfört, hvat me vildi; dei gamla meiningir hverva, allt som vitindit spreidir sig, — og som dat gekk dar med dat eiginliga folk, so vil dat ogso ganga her med vári sidhevdandi samlendingar; sannleikssolin skinr allt hátt á himni; og allt som hun rennr, vil sagnarljosit blikna, og virkit, som dat lysir yvir, verda veikara og veikara fyri einngáng at stupa, elr — dat gerist vid dess kortari elr lengri standan, dat gerist vid upplysinginnar snöggari elr seinari vokstr — idi dat stupir at berka, má henda, so mykil kvavnandi vitlöysa, at dat hefst attr vid hatit mykit veldugara enn dat nokkutsinn stod vid kærleikinn - mot dann sami danskleiki, som

dat einngáng livdi, og nettupp dess meir utrjotanda, dess usonligara og skadligara at hinn almenningstrádom, eitt samband Nordlandatjodanna imillum, dess lengr tidin er, som verdr gevin dat til at spretta og hevjast ur dat gamla.

III.

Me hava ovanfyri freistat at visa eitt norrönt máls röyniligi fremdi; vid at döma dat motmæli og dei meinbægsin, som eiginligast váru gegnandi, fengu me enn tilevni at lysa einkennit at denna fremdi, visa hans soguliga naudsyn, hans skynsemd, hans verdleiki at tjodligt norrönt, hans heimild at nordlendskt,[1] hans vigt at almenniligt germaniskt leiti, á sama tid, som me funnu hin meinbægsin veik og alt meir og meir hvervandi. — Inki kunni difyri tykkja likligara nár me höyra um ungdomins mod á sameiningin av Nordlondin, enn at hinn málfremdi hjá honum fann kappsami og mángtaligi talsmenn. Men av sliki talsmenn finnast inki bert fái; me tordi enndo

[1]) scandinavisch.

tvertum finna folk, som kalla sig Nordlendingar,[1]) som standa i veginn fyri hinn málfremdi og sona ganga i samband med dei gamli sagnarervingjar. Dessi segja, má vita, at ein nærföring av tjodirna er skilordit fyri Nordlendingskapinn,[2]) – og detta mæla inginn imot; men so halda dei dann norröni málfremdinn fyri sundskiljandi, verkandi gagnstadt ein nærföring. Dei segja: nu hava tvæ tjodir eitt mál, og heri er dar meir einleiki enn dari at tvæ tjodir hava tvau mál; einn er sona kominn eitt lángt stig fram mot Nordlendingskapinn, som einn nu stendr; – dei tjodir, som soleid hava eitt mál, ljota dá vera Danir og Nordmenn; – men hermed segja dei dá inki annat enn at Danamálit skal verda dat rádanda i Nordlondum. Um dat nu med sonnu var soleid, at dei tvæ tjodir, Danirni og Nordmennirni, átti dat sama málit og dyrkadi dat sama danska málit soleid at dei (detta laut vera dann naudsynliga fylgja) verkadi kraptugt á og skapadi Sviamálit til, so var

[1]) scandinav. [2]) scandinavismus.

dat rett at segja, at einn var kominn lángt fram mot Nordlendingskapinn ; – men dá vildi jau heldr inki nokkurr tanki á eitt norrönt mál kunna vera til. Soleid er dat imedan inki. Dat er jau (me eru nöyddi at segja dat attr) so lángt frá at dei tvæ tjodir, Nordmenn og Danir, hava sama málit, at dann eina tjodin, Nordmannanna, hevir tvau mál, av deim dat eina, dat norröna, höyrir ein stor yvirmengd til, dat annat, dat danska, ein litil undirmengd. Innan dessi tjodinni hava me nu sjet, hvorleid dat eina frumsevnit, dat norröna, á ymsum vegum er i fremdi, medan dat annat, dat danska, er burthvervandi. Nu er detta sprettanda og vaksanda norröna frumsevnit, umframt at dat verdr átt av dann stora yvirmengd her tillands, mykit nærskyldt hin mállydska, som verdr tolud av Sviarni, eitt mykit mángtaligara og veldugara folk enn Danirni, dat sama, som verdr tolud av dei hugvitsligi frændr ut á Island og av dei glöymdi á Færöyum, og dat sama, som fyri dess hátt og dess saga er ætlat som eitt styrki- og reinsi-

tol[1]) inki bert fyri dann nevnda, nærskylda svenska, men ogso – og dat lysir nettupp attrgánginn av dann eiginliga danska tungunni – fyri denna meir einstaka framandi mállydska. — Dat er dá audsynt, at aldri nokkur nærföring i sonn nordlendsk[2]) merking kann gerast vid dat, at Nordmennirni enn som fyrr láta sitt mál verda svivyrdt og styggjast fyri dann tryggasta og natturligasta og at ollu mest gagnandi nærring at Sviafolkit fyri stendugt udugandi til at verda Danir, at ljota hjálpa sig med framandi, i sig sjalv sykjandi, mísljodir, bert fullnögjandi fyri smidir i sysliheimins lægdir; – med onnur ord: me turva inki meir fyri at sjá, at dat danska málit, dann danska tjodin aldri kann verda dann rádandi i Nordlondum. — Men enn klárara verdr detta oss, nær me, hugsandi, hvat me ovanfyri hava sagt, ogso vilja sjá i sogunni og minnast, at „nu" bert er fruktin av „forn". Láta oss gera detta! dar tarfst inki lánga sjonin. Danasagan lysir sig jau fyri störsti

[1]) tol: apparat. [2]) scandinavisch.

lutinn samjovn med hinn tanki: Dananna ovrevli. Stridin fyri detta mid hevir varat i árhundrud, og Danmork hevir nöytt all sinn avl fyri at ná fram til dat. Hvar lángt er hun komin? hvar vard hennar tjodskap dann sigrandi? I Sviariki hevir hun misst, hvat hun einngáng átti; Noreg helt sitt navn trátt fyri hinn stjornandi Dani, som var glöggsynd nog til at sjá, at „Nord-Danmork" laut vera dess rettara heiti, og folkit sitr dar idag fritt á sinn odalsjord og talar Tjodolfs og Öyvindar mál trátt fyri dat hundradáruga starv at danski riddarar, kaupmenn og embættismenn, medan ættmenn av dessi Danskapins [1] erindrekar allt meir og meir ganga upp i dat eiginliga folk, og idag uvitandi bert fremda ein fáfengd strid mot dess i árhundrud löynda, glöymda, og litit kennda frumsevni. At sonnu: Danatjodin vard inginnstad sigrandi til gagns; men hun tottist sjolv vera komin lángt at midit og setti opta sigrskringinn á hovud sitt; men blodin i denna kringinn váru stend-

[1] danismus.

ugt dei sama; dei voksu oll á hitt eitrgras, som rann upp i merkiskogarni millum Noreg og Sviariki, tjodarhatit millum Nordmenn og Sviar.

Hvar er likindi til, spyrja me, at dessi Dananna strid nu skal enda med sigr? tru i Nordmannanna og Svianna vaksandi tilhugar? tru i deirra mállydska nærskyld? tru i deirra ymsisiduga sjalvrædi og vaksanda frelsi? elr er Dananna vanmátt i várt árhundrad meir megandi en deirra mátt i hvorvnum?

Med retthugsud naudsyn er dat imedan inki annat enn nettupp Danmarkar ovrevlit i Nordlondum, som gerir undirbunadinn[1] i hin læra um Nordlendingskapins framkoma darvid, at Nordmennirni taka Danamálit og kasta sitt eigit, elr hvat er dat sama, svivyrda dat, inki sköyta um dat. — Men dá lytr Nordmannanna utspreiding av dessi læra fjetra[2] heila várt hyggi[3]. Slik utsoning; slikt fullkomit nidvarp av dat heilagasta einn eigr, fyri at verda tradkat á utan knett; slik

[1]) voraussetzung. [2]) fesseln [3]) aufmerksamkeit.

sjalvforsaking; slik sjalvöyding, som hun göymir innan i sig, er vel at marka sjaldsynd i heimssogunni og vil trautum kunna verda vist hjá nokkut samband, som kallar sig ein tjod, enn segja hjá ein tjod med Nordmannanna saga. Hun lytr undra hvar einn, som tykkir dat gaman at fylgja mannkynit i dess fremdi frá fyrsta upphavit, og som hevir verit van at sjá, hvorleid fysnurna stendugt plaga ráda. Einn lytr tru, at hann her hevir funnit dat merkiligasta folk á heimskringlunni, folkit som ropar folkatrádomanna[1]) verdlöysa, undrbarnit, einn Messias bland tjodirna. Diat utspreidingin av hin læra er jau fylgirett inki annat enn utspreidingin av læran um Nordlendingskapins samjavnd[2]) med Danskapinn,[3]) Nordlandanna samjavnd med Danmork. Nordmennirni jata sona allt dann samjavnd, hvess utroping einfaldliga sökist löynd hjá Donum, idi dessi ropa Nordlendingskap, istadinnfyri beint fram at ropa Danskap. Diat dat er hverjum audsynt, som vil sjá, at Nordlendingska-

[1]) volksinteresse. [2]) identität. [3]) Danismus.

pinn i Danmork enn bert er einn dylgiham fyri gamall Danskap. Dat, som so opta og tidt hevir gertst i sogunni, hevir ogso gertst her; dann gamla fysna hevir tekit eitt nytt medal; — dat er dat heila! „Rom vildi stendugt ráda, og dá hennar herfylkingar [1]) stupu, sendi hun truarbod [2]) kring i herudin!“ [3]) Soleid ogso vetla Danmork. Sagan gevr lögna tydingir til hennar samhugarlig - nordlendska [4]) truarbod. Hun segir: tankinn á eitt ovrevli i Nordlondum, á donsk Nordlond, Danskapins tanki, höyrir Danmork til genum alla tidir og höyrir henni til idag. Dat var dessi hugsjon, som leikadi i logar um Lodbrokarevnit Sigurd ring, dar hann sat i lyptinginni og gekk i kav frá Skiringssal; dat var dessi hugsjon, som leikadi i logar um Oldenborgarkynit hinn 8di Kristian, dar han stod i stavni og gekk i kav i Eckernfjord; dat var dessi hugsjon, som stendugt studdi konungsflokkar i Noregi; dat var dessi hugsjon, som halp til at vápna Gautar mot Sviar; dat var dessi hugsjon, som

[1]) legion. [2]) dogmen. [3]) provinz. [4]) sympathetisch-scandinavisch.

braut Nordmannanna heilagasta minni, som javnadi deirra hövdingja gravir med jordinni, dat var og hana, som attr baud dessi hövdingjar upp á tiljurna vid konungins Nytorg; dat var dessi hugsjon, som bödlarni tenti á Nordmalmtorg; dat var hana, som fostrlandsvinirni tenti vid Fredericia; dat var dessi hugsjon, som taddi [1]) eitrgrasit i merkiskogarni millum Noreg og Sviariki; dat er hana, som tedr slikt eitrgras undir Danavirkit idag; dat var dessi hugsjon, som löyndist i dei nordlendski samhugar av Margarethu árhundrad, og dat er og dessi hugsjon, som löynist i dei nordlendski samhugar av sjaundi Fredriks árhundrad. Tenkifrödit [2]) segir: var dat onnurleid, so vildi Danmork inki eitt samband med gamla ovrikistrádomar; hun vildi fyrláta sin gamla stjorn, hvess fylgja krevr Undirdanir, og hvess medal umstodurna retta dá i fjandskap og dá i vinskap; hun vildi inki lengr styrkja sig sjolv vid at adri gerast veiki; hun vildi láta Islendingarni og Nordmennirni

[1]) misten. [2]) logik.

ut á Færöyum i frelsi sökja heill sin ettir eiginn tokknad; hun vildi geva upp eitt hatat framandveldi yvir Tydverjar; hun vildi inki eitt germanhatanda Nordlendingasamband.

Nær nu detta er sannleikinn (og hverr vil kunna motmæla sogunnar vitni?), nær adalinn i hinn Dananna Nordlendingskap inki er annat enn gamall Danskap, og nær Nordmenn, de facto at döma, jata slik Nordlendingskap og spreida hann til spilling av sinn eiginn tjodskap[1]) og nettupp til gagn (javnvel antin rett elr rångt) at dann tjodinni, som soguliga hevir verit deirra tjodskapar kappsamasti, trottugasti og onnugasti[2]) fjandi, so kann jau slikt inki annat enn undra og freista til tru á nokkut avbragdsligt. — Men dess vandligar me so skoda á tinginn; dess meir me halda fast á hinn danski Nordlendingskapar eiginliga veran,[3]) som hinn norröni Nordlendingskap at röyndu er samjavn med, dess tortryggari[4]) verdr oss dessi ovklára hug-

---

[1]) nazionalität. [2]) virksam. [3]) wesen. [4]) zweifelhaft.

sjonarraum[1]) uppundir dei tokufulla Jotunfjollum, dess skirar verdr dat oss, at hun at ollu er ein lygn, eitt tokuspel, - med di at hun göymir usættandi tvimæli. — Dat hugsjonliga[2]) i hinn norröni Nordlendingskap laut, má vita, nettupp röynast dari, at dess varnadarmenn vid at ropa stadgingin elr öydingin av dei norröna frumsevnin, gerdi avkall á tjodarrett, á tjodlig sjalvveran, göymdi i sig tankinn á dat uheimlada av tjodskap yvirhovudit. Men dá nu dessi norröni Nordlendingskap soguliga verdr samjavn med dann danski, hvess grunnhugsjon nettupp er ovtjodskap,[3]) hvess grunnkrevjing nettupp er dann fullkomna jating av ovdanski tjodartrádomar, so er dat allt ur dessu klárt, at hin hugsjon inki er varnadarmonnum at tiltnevndi norröni Nordlendingskap medvitandi som retthugsad undirbunad, med di at dat er eitt usættanda tvimæli, med mothugar fyri tjodskap at strida fyri ovtjodskap, hvat nettupp verdr tilfellit, i di Nordmennirni, som diliki Nordlendingar,

[1]) idealismus. [2]) ideal. [3]) ultra-nazionalität.

strida fyri gamal Danskap; - med onnur ord: dat er ur dessu klárt, at hin hugsjonarraun er oldungis[1]) inginn, at hinn norröni Nordlendingskap ingaleid er nokkur undrandi læra! — Men lyda me so á, hvat dagstödt tytr oss fyri öyrnum i tal og dagblodum, so lysist detta enn klárar. Stendugt höyra me, má vita, dessi norröni Nordlendingar med heitingarord[2]) veiva spjot mot ein framand tjod. Me höyra á opin gata dei löglig-skamligasta ordlog mot Tydverjarni, som do inki gera annat, enn hvat Nordmennirni undir eitt ovriki havdi eggjat mátlugi frændr at gera og veitt deim takk difyri. Dat lysist vid slik deirra ordlog, at dat ingaleid er klárnat fyri deim detta, som allt fyrr er sagt, at Nordlendinginn lytr halda upp med at syngja hitt gamla, kinverska[3]) syrgikvædi[4]) um „Ledet som er af Lave,“ at Nordlendinginn, Nordgermaninn lytr vilja samband med Sudgermaninn, inginn fjandlig skildnad, inki kunstrigt Danavirki; at hann

[1]) ganz und gar. [2]) schmähwort, drohung. [3]) chinesisch. [4]) elegie.

lytr halda upp med at töma minnishorn fyri Fredericia, men at hann lytr töma minnishorn fyri Lützen. – Ur dessu sjá me sona, at sagan jatar, hvat tenkifrödit[1]) allt ovanfyri sannkravdi, at hini norröni Nordlendingar ingaleid ropa tjodartrádomanna verdlöysa, – og dá hun á sama tid segir af stendug rop á Norrönleiki, á norrönt sjalvrædi, so jatar hun ogso, hvat tenkifrödit naudsynliga lytr sannkrevja, at dessi sami norröni Nordlendingskap eiginliga inki er annat enn einn máti fyri norrön tjodarkennsla, fyri norrönt tjodarkapp, – med di at dat jau vildi vera eitt motmæli inki at kannast vid eigna tjodareignir i sama bilit, som einn röyniliga kannast vid og stridir fyri tjodareignir.

Idi me sona hava sjet, at tankinn á ovrevlit at Danatjodinni, med uppgeving av norröna, vigtuga, tjodareignir som naudsynligt tilkomandi,[2]) ingaleid er hini norröni Nordlendingar medvitandi som adalinn i deirra læra um Nordlendingskapins framkoma vid taggingin

[1]) logik. [2]) accidenz.

av norröna tungunni, - hava me samtidugt funnit, at dessi læra bert er eitt skap, som fyri eitt bil hevir fullnögd norrön tjodarkennsla. Og dá dessi læra er radt gagnstodd tidinnar uimotmælandi vitan, at nettupp brukit og hævdin av norrönamálit, som naudsynlig og gagnlig fyri Norrönleikinn, eru naudsynlig og gagnlig fyri Nordlendingskapinn, hugsjonin, som hun segist tena, nettupp so sjá me, at hun inki er annat enn ein truarlæra; - men dat, som geldr fyri truarlærur yvirhovudit, geldr ogso fyri dessi: hun lytr vægja fyri betri vitan; og dat som geldr fyri kenslurna, fysnurna, som truarlærurna spretta upp ur, geldr ogso fyri dessa tjodliga kennslur, som nevnda truarlæra er runnin ur: einnfalda, og uskirda[1]) vilja dei vid vitindit vitkast og reinsast.

[1]) ungeläutert.

IV.

Do at inki naudsynligt fyri várt evni kunnu me inki láta vera nu at sökja einn spurdagi löyst, som inki kann annat en standa oss fyri augum vid dessi lutir og freista til nærri áskodan. Hvorleid er dat moguligt, hvorleid kann einn tyda hin auglysing,[1] som jau er sannförd, at fysna, trong, beint fram eiginkærleiki, tjodarkennsla hjá Nordmonnum fullnögist vid ein truarlæra, hvess hugsjon röyniliga er spillingin av deirra tjodskap? — Soleid lydr dessi spurdagi. Auglysingin er sogulig, lát dá sagan tyda hana; hun gerir dat betst vid at fortelja truarlærunnar upphav.

Danskapinn tottist vera kominn lángt fram at sitt mál. Dei tjodlig-norröna evnin totti

---

[1]) phänomen.

fullnögjanda öydd. Danaveldit tottist hava aukat slik öyding. Dat tok frá Saxelv [1]) til Nordkyn og lángt ut yvir havit til hin öylond, hvar Nordmenn einngáng havdi sott ut frá hardrædi og ofsi. Alt detta var bert ein Danmork. Soleid var dat ettir ervisegnirna, soleid skuldi dat vera ettir stjornarförit. Men ettir ervisegnirna skuldi dat inki nögjast med detta. Inki bert á Vargöynni og Berginjarhus, nei! ogso vid Mælarins og Helsingjabotnins strendr skuldi Danabrokin blakra. Inki bert vankunnugi, skakköygdi Finnar i gommunni á Kautokeinos fjallmork; inki bert hæddi, skrinnleitti strilar á tjotandi brimhest yvir Hordalands bodar, nei! ogso ovlærdi prestar i heilaga kyrkjur, ogso ovlátni adalmenn á nidervdi hövdingjasætum burti Wasas og „gossarnes“ land skuldi bidja til Gud fyri Danakonunginn og dat danska fostrlandit. Fylgjan av Danaveldins stjornarföri kravdi, at Sviariki lika eins som Noreg skuldi verda lægd at ein donsk byggd. Men dat torvunna med at halda

[1]) Elbe.

denna stjornin fram til sigr röyndi livsstrenginn i Danafolkit. Tapit av Noreg, hitt fátika bondaland, som do var fruktin av og medalit til dess saga, som do var Danaveldins annarr helming, - Danmarkar tap av Norddanmork var nært. Hvar lángt, usegjanda lángt stod inki Danaveldit frá sitt endamál! Detta laut fylla med otti — eggja til trausti. Og endalyktin vard her dann sama som so vida annan stad undir slika umstodur: folkit gekk til sig sjalft; leitadi fram, hvat dat átti; sá, hvat dat havdi verit, og fann tröyst. I dessi leitunni fann dat bland annat dat norröna bokverkit, Noregs og Islendingasogurna. Detta heimladist Danaveldit; erviordit dömdi allt lángu sidan tjodin, som havdi reist detta bokverkit, donsk; likligt og natturligt var dat difyri, at bokverkit sjalft vard dömt samaleid. Og med di at detta bokverk, do at einkaliga höyrandi dann norröna tjodargreininni til, vid hátt sinn lytr verda hávyrdt av hver tjod som kennir dat, so var dat hardla natturligt, at dat laut verda hávyrdt av ein nærskyld tjod

og allramest av Danirni, som umframt heimladist eigidomsrettinn til dat og dessutan funnust i eitt stand, hvar dei girugliga gripu allt fyri inki at missa nokkut. Detta bokverk skuldi soleid nu javnvel som allt eiginliga danskt, som danskt verda dyrkat til heill at Danaveldit. Endalyktirna av detta váru dá reisingin av einn megandi, sogulig skuli og avbragdsliga reisingin og dann vidari fremdinn av eitt meganda riki i skáldskapins heim. Dessi soguligi skuli og dessi skáldskap lytr difyri likligast verda nevnd som rikisskipandi;[1]) rikisskiparinn gerdist visindamann, sogumann og skáld; Danaveldit gekk inn i fornoldin og diktningin; tok at hverva in abstractum. Dess livsstreng var vordinn ovspennd; slaki og máttlöysa lutu fylgja.

Me turva inki her nokkut tal um hinn soguligi skuli; di at dat, som geldr fyri hánum, geldr ogso fyri hitt nya danska diktningarriki; bert at me, hvar me tala um detta, fá sagt allt lángu betr og greidar. Men dess

---

[1]) politisch.

meir ljota me dá hvessa augun á detta riki i diktningarheiminn; diat dess vokstr og fremdi vid kennskapinn til Norrönabokverkit hevir stor lut i hinn ovanfyri nevndi norröni Nordlendingskap. Hinn skáldskap var dat gamla Danaveldins grovsong; hann vard einn vogguusong fyri dann endrborni Noreg.

Havdi tjodirna komit at standa onnurleid, radt gagnstadt hvorodrum; havdi fremdinn til Noregs sjalvrædi verit natturlig, - fylgd av umvelting og attrbera, opinberligt hat og kappsamt sjalvrædismod hjá Nordmonnum, dá havdi dessi stengd allt danskt uti frá sig som skadligt. Dei havdi meir gengit fram mot sig sjalv, dess kappsamar leitat ettir og dess snöggar funnit sina retta mynstr. – Men hvar laut inki undir slika umstodur hinn danski rikisskáldskap, um hans ljom einngáng havdi nádd herupp, hava lydd furdliga [1]) fyri dei illtenkti og uppösti Nordmenn, som nu javnvel som Islendingarni havdi kennt Norrönamálins bokverk tilgagns og girna kannadist

[1]) sonderbar.

vid dat. Detta skáldskaparriki, hvari Öhlenschlæger red[1]) so lengi, er jau fyri störsti lutinn byggd med hini hövdingjar og merkismenn, som ferdast og tala i Nordmannanna saga. „Hvat vilja Danirni med vári hövdingjar og kappar! vilja dei nida oss? Dei kunni inki halda Noregsövringin fram til endinn; me norröni böndr komu aldri á Sjælands grunn, fyri som seldi plogöykir at sveita undir ridifutins svipusmell. Vilja dei hevna sig á hini Ynglingakonungar, fyri di dei letu oss, dei tregi, einlyndi bondakarlar halda odalinn sinn, og nu ettir at dei hava brotit deirra gravir, öydt deirra minnismork, bjoda deirra hági hamar uppattr, fyri á einn skáldakonungs laushugada bod at gera kunsttjonusta fyri Danafolkit undir rop og glymjandi handslog? Elr er dessi skáldskap einn audmjuk og rædd blotsong, hina tiljur eitt hov, reist til dyrkan av dei gamli Nordmannanna andar, hvar deirra likneskjur vid godins truarmátt verda magnadi[2]) til röyving[3]) og

[1]) von ráda (imperf.). [2]) kraft verlehnen. [3]) bewegung.

heillrádanda mæli, likaeins som skurdgudinn i hovit á Hálogaland, hvarum dar er ein gomul saga? Idra[1]) nu Danirni sin illstjorn og vilja dei i kvædum lova dann tid, dá Noreg enn var blömandi nog, fyri vid eitt samband i ond og sannleiki at kunna hava vordit deirra frii og sterki sambandsmann istadinn fyri einn veik og trássug Udirdani?“ Soleid laut hugaravlinn hava viljat tyda dessa bokliga auglysingir i Danmork undir einn ofsin frelsisstrid á hendi Nordmannanna og undir eitt framhaldit danskt hardriki. Fysnan plagar inki vera vistenkt, má vita; hun tydir heldst auglysingirna ettir sitt eigit tenkifrödi;[2]) – inginn vil difyri med retti undrast yvir slika tydingir, nær hann minnist várr undirbunad, at Nordmennirni undir hina umstodur havdi kennt sitt mál og sitt bokverk og livd sig inn i vitindit um dat; – hvorleid skuldi dei ellest hava rádit detta, at deirra versti tjodarfjandr gávu sig til at kynnast deirra gullaldarsaga og lovsyngja dei fedr, hvess synir dei

[1]) bereuen. [2]) logik.

i árhundrud havdi veitt ágáng og enn striddi fyri at kuga til fullkomni trælar!

Men av allt detta vard dar inki. Umstodurna gegndi dann fjandliga skilnad millum Nordmenn og Danir. Nordmennirni vurdu Donum kvitti og gengu i samband med Sviarni. Dar vard frid i Nordlondum.

Hjá Nordmonnum red imedan eitt gudmod[1]) yvir dat vunna frelsit. Detta gudmod fagnadist vid hinn danski skáldskap, hvari Nordmannanna minni vard sungit; vid hans norröna frumsevni kann einn segja, at dessi skáldskap vard tjodlig fyri dei enn ovdanskadi Nordmenn. Dat var inki bert genum sini fostrlandslovandi horpuljodir,[2]) at dessi ropadi[3]) sitt frelsi og sitt sjalvrædi; nei! ogso genum hin hugvitsliga Öhlenschlæger-Grundtvigska skáldatjorn, ogso genum hini Danaveldit skipandi og aukandi songar ropadi dei Danskapins[4]) ævilykt,[5]) Danaveldins veldistrot, sitt frelsi. — Dat var fyridi

[1]) enthusiasmus. [2]) patriotische lyrik. [3]) proclamiren. [4]) danismus. [5]) ende.

dessi Nordmenn, som me ovanfyri hava sjet, váru alltfor uvitandi um sitt eiginliga stand, um tjodinnar djupa læging, um natturin av hennar eignir og hennar rett, til at dei tilgagns kunni sjá dann radt at deim komni Danskleikinn og sjá hann i hans sanna bragd, at dessi danski skáldskap tekktist deim. Skilnadinn millum norrönt og danskt, dat norröna mál og norröna gullaldarbokverk var litit elr inki kennt; einn vissti inki dá, hvat alli nu med retti átti at vita. — Men med di, at dessi skáldskap fullnögdi aug heldr tendradi dann norröna tjodarkennsla og helt so fram radt inn i vári dagar, idi ættlid ettir ættlid bert kom til ring kunnskap um dei eiginliga tjodliga tilstondin, – nettupp darvid gerdist dat og, at dessi skáldskap i sinn natturligi fremdi, som frödandi strengleikar,[1] visandi á brodirlandanna vinskap, Nordlandanna samband, Nordlandanna sameining, og utan detta: fári, öyding, sona attr – som me allt hava sjet – bert Danskapins

[1] lyrisch-didactische poesi.

málföri, undir varandi Nordlendsk frid og heppin ytri tilstond, laut finna trunad, fekk bröyta sig veg til dei unga, norröna hjortun, vard tjodlig fyri Nordmenn. — Og soleid kom norrön tjodarkennsla at byrtast i hinn Nordlendingskap, som me ovanfyri hava vegit og funnit for lett.

Do, hava me enn sannfört, at hinn Nordlendingskap inki er annat enn einn máti fyri norrön tjodarkennsla, og umframt detta, fyri ein kennsla, som ettir sin hugsjon ingaleid stengir tjodarhat uti, men enndá hevir detta som undirbunad og spár dat mot Danmork vid dat vaksanda norröna tjodarvitindit, - at einn sona hevir gert uvyrduliga til ein há og heilog hugsjon, so kunna me ogso nu, ettir at sagan hevir fortalt oss upphavit av slik fárlig misgáing, tröysta oss med, at misgerdin do tykkir störri, en hun röyniliga er. Hun er framid i saklöysa, fyrr frodleikstreit vard markat. Hun hevir sin orsok i uvitindi um lutanna sanna vera, i uvitindi um retti veginn til Nordlendingskapinn. — Dann

ungi norröni fostrlandsvin, som i gudmod ropar frelsi, sjalvrædi, anti-danskap, vonar med dat sama eitt medal fyri sin hugsjon i frænda sameining, og á sitt meinlausa stig kysr[1]) hann dat medal, som dann gamli Dani bydr, — men hvarvid hann, som me hava sjet, inki bert inki nár fram til dat ætlada mál, men endo beint fram gengr sin eigin öyding imöti. — Sagan hevir imedan synt dann retti veg til dann retti Nordlendingskap; dann norröni fostrlandsvin hevir nettupp vid sin misgáing synt, at hann vildi hava kosit dann retti veg, um dessi havdi verit opnad fyri hánum; dat segir sig dá sjalft, at hann nu lytr lyda á sagan, som frödir hann; gerir hann dat inki, vil hun döma hann, og dessi dom vil verda utan vægd.[2])

[1]) von kjosa: wählen. [2]) nachsicht.

V.

Um me enn skuldi hava verit heppni nog ettir detta at hava verkat einn moli til jatingin av naudsynin og verdleikinn vid at byrja med hevd og bruk av norrönt mál, um me enn skuldi hava verit heppni nog til at hava talat vekjandi til vári upplysingarmenn, heimstegnir[1]) og fostrlandsvinir, um me enn skuldi hava verit heppni nog til at sannföra, at dei bert fylgja og vilja fylgja dann livandi fysna og dat til skadi at dann hugsjon, som dei segjast tena, ev dei hedan inki lyda á sögunnar læra, som so klárliga byrtir sig fyri oss, so vita me do og kunna inki undrast yvir dat, at dessi læra tykkir so skynlaus fyri dat nyliga opnada auga, er so tornæm fyri dann med dat gamla vanda ond, at evin,[2])

[1]) kosmopolit. [2]) zweifel.

ottinn skytr deim i bringu, ropar læran fyri rong og hennar fylgjan fyri umogulig.

Tegit imedan med dat fávisa motmæli, som de hava á tungunni attr! – me hava allt gegnt dat med di, som ovanfyri er sagt. Ottist inki heldr! sagan vil ingin uskynsom umvelting; hun löyvir inki manninn ettir sjalvrádin luna at stadga hennar gáng; hun krevr inki, at hverr mann her i landit frá visindamanninn til bondinn i morgun bert skal skriva og tala norrönt; sagan tolar inki dat usoguliga, men hun krevr vyrding og vil sjá denna vyrding byrtast i skynsama gerdir; – og dessi krevjing skal verda fullnögd.

Dat segir sig dá sjalft, at dar som skjotast lytr verda tekit rád til slik fullnöging, at dar lytr verda gert hvat moguligt er, til at spreida kunnskapinn om norröna málit snöggar og betr bland norröna folkit enn einn higgat til hevir gert. Detta verdr nærst folkaupplysingar-sambandins og stortingins skuld. — Folkaupplysingar-sambandit hevir vid folkins trunad nádd fram til hvat dat er,

og dessi trunad lytr dat inki misbruka, men enn gerast verdt til vid at byrja verksemd sin ettir onnur grunnlog. Kann dat inki, so gagnar dat meir vid at halda upp med at rita og heldr gera peningarni sini fruktberandi til dess, at ein tid kemr, dá dat vil skunda sig med at taka attr, hvat dat hevir látit folkit missa vid inki at hava gert byrjingin nu. Men dat er bert vas detta, at slikt skuldi vera umoguligt. Hvi skuldi inki sambandit hedan hvart ár kunna senda ut inki eitt men fleir rit i Ásins norröna; dar vildi trautum vanta menn, som inki nokkurleid skuldi kunna bera hana fram. Me segja i Ásins norröna; di at einn tarv inki dá rædast fyri, at folkit inki skal skyna, hvat einn gevr dat, og dar er sona heldr ingin skynsom orsok, hvi einn inki skuldi bruka hana. Ásins norröna, soleid som me lesa hana i hans mállydskuprov, hans ordtökasavnad og hans Fridtjovssaga, er haldin med slikt hov, at hun ingaleid vil vera uskynandi fyri bondinn, trátt fyri at hann aldri hevir lært at lesa sitt mál.

Hun gerir einn hövilig yvirgáng til eitt skap, som dat nu vildi standa hætt um, at hann utan lærdom skynadi. Hann vildi i byrjunni, kann henda, stiga inki allt so snöggt fram, men hann turfti inki lángi lestrinn, fyrr hann vildi læra og skemtast vid ein norrön bok tiu gángir meir enn vid ein donsk. — Nu vita me mykit vel, at dar finnast evni, som dat vildi vera heldr skynlaust allt nu at senda ut i dat á prent enn ukennta, norröna málit. Me vilja inki verda misgáddi! Hvar einn til dömis skuldi geva ut eitt at husaskipanligt [1]) leiti gagnanda rit, lytr slikt utan evi koma ut i sambandins vanliga dansk-norröna vesallmál; - dat vil skjotar kunna verda ritit i hop, skjotar verda skynat, skjotar verda spreidt, gagna meir at evniligt enn skada at andligt leiti og nettupp vid dess gagn inki bert snöggliga böta skadinn men sidan vid sinn verknad enndo verda ein lyptistong fyri andinn. — Men rit av einhvor onnur nattur, rit yvir sogulig elr landlærandi og ellest ly-

[1]) ökonomisch.

sandi evni ljota hedan aldri meir verda spreidd ut i danska bökr; dei kunnu verda skrivin i Ásins mál, og dar lytr verda gert, hvat gert kann verda. Me krevja natturligvis inki slik framburdarmengd[1]) i norrönt mál, som sambandit hevir lett vid at greida frá sig i dat danska; tilvissa! dat vildi vera ein ovkrevjing. Kann sambandit árligt senda ut helminginn elr tridjunginn av dann tjukt,[2]) som dat higgat til hevir tilmælt folkit, vil dat reisa sig eitt heidrligt minni, og um dat enn i nuit skuldi missa nokkut av sin vinsæld, so vil dat do i ein inki fjerr framtid gledjast vid ein takksemd av folkit, som dat higgat til hevir notit med retti, men som dat einngáng vil spilla, um dat gengr mot sogunnar bod. — Er dat imedan sambandins skuld, soleid at byrja med norrönan, segir dat sig natturligvis sjalft, at dat inki torir halda fram á ætlud leid fostfedralagit med dei danska upplysingarsambond, som dat fyrra árit var fegit vid at hava stöypt sinn visindasjod saman med.

[1]) productivität. [2]) volumen.

Làtit dei ungi Danir smaka Norrönan! Nordmennirni eru gamli nog til at vænjast av med Danmarkarbrjostum! — At sonnu dar finnst ingin skynsom orsok til at ottast fyri, at Norrönatjodin ovradliga og ovmykit skal verda skild frá Danatjodin! difyri ábyrgjast[1]) dann almenniliga dimmsjonin, bokseljararni og vári dagbladastjorar alli samt. Sjá i Kristianiu storblod; sjá sida upp og sida nidr, og de vilja sanna, hvat me segja: „Aldri sá me feitari stavkarlar.“

Fyrr me ganga vidar, kunnu me imedan inki láta vera i stutt mál, at geta utgávan av dann fostrlandssaga, som dat i lengri tid hevir gengit ord av. Dat er eitt rit, hvess upphavsmann allt er ein ábyrgsla fyri dess verdleiki, - og inki vildi difyri vera syrgiligara, enn um detta nu skuldi verda gevit Nordmonnum i donsk tunga og soleid trátt fyri dess evni og verdleiki do verda at spilla nokkut tjodligt, som dat nettupp skuldi vekja og hevja. Men dá dessi saga, som folkit nu er

[1]) garantiren.

iferd med at fá, at vissu er eitt dyrverk for godt fyri norrönan á hennar nuveranda stig hjá oss, medan mann á sama tid trautum er vaksinn til at tekkjast eitt annat skap, som umframt allra betst og tryggast vil fremdast og lagast vid ritmannanna framhaldandi verksemd, so tordi kann henda eitt vigtugt málevni vera vel tent med, at einn let vænta med utgávan av hitt rit, og eitt bil framyvir retti folkit brot av dess saga i Ásins meir ljodsvaranda mál fyri inki at ollu at stengja dat uti frá sogulig vitan. Do herum upplysingarsambandit med dess hávyrddi hövdingjar! hvat me stendugt standa á at detta leiti er bert detta, at Keysers Noregssaga inki torir verda gevin ut i danskt mál av eitt norrönt folkaupplysingar-samband. — At vissu vil nu sambandit vid slik umbot, som me her hava gert visbendi til, i fyrstu ingaleid gerast rik at peningar. Dessi umbot vil leida til störri kostnad, umframt at sambandins limatal her i landit vil hverva inn; likligast er dat má tru, inki at vænta annat, do at ein skyn-

som tilleiding til og sannföring av lutanna nya skipan nettupp, kann henda, vil verka radt gagnstadt. Hvat imedan enn verdr tilfellit, so er kaupmannaferd inki sambandins idn; dess mid og mál er at vekja Norrönatjodinnar ond og inki bert at sökja dei fjölmennsti marknadir fyri at kaupa og selja. Men enndo slikt peningatap vil dat einngáng rikliga fá bött, og inki bert hugsjonliga vid at ná fram til sitt eiginliga mál i dess vidasta merking, men ogso at evniligt leiti, i di umframt Nordmannamuginn Islands og Færöyarbyggirni, kann henda og Sviarni, til skemtan og gagn vilja verda samnöytarar av dat tjodliga bokverkit, som einngáng vil reisast hjá oss i eitt fridara og ektara skap, medan dá ogso várt folk med sama gagnit vil koma at nöyta dessa frændanna bokverk.

Men hvat skulu me tenkja oss vid detta „fridara, ektara skap“, hvat skulu me tenkja oss vid detta „einngáng,“ nær dat skal troda fram i ljosit? Hverr skal vera upphavsmanninn at detta skapit, og detta „einngáng“

geldr dat imorgun elr árhundrud hedan? I tillit til detta málins skap, so kunnu me darum natturligvis inki segja nokkut med vissa utan at slikt her som annanstad vil fremdast og skiptast ettir tjodinnar trong genum hennar ritmenn og skáld, – bert vida meir samljodanda, enn dat, hvari danskan til dömis nu tredr fram hjá oss; og hvat tidin vidgengr, nær dessi ritmenn og skáld skulu stiga upp fyri at fagnast av tjodinni, dá liggr hun nærr en folk trur; di at dar tarfst bert eitt skynsamt stortingsrád fyri inki styviliga at bægja og standa deim i veginn. — Og Stortingit lytr taka skynsom rád. Likaeins som folkaupplysingar-sambandit, som hevir notit folkins trunad, lytr sökja at halda denna vid at lyda á sogunni; soleid lytr ogso stortingit, som folkit leggr sini hæsti og heilagasti trádomar i hendr, fullnögja dat tilkall, som sagan i tjodinnar navn ubidjandi gerir at dat. — Inki er lettara enn detta! Diat istadinnfyri beinleidis at sopa burt eitt framvarp som dat av Åsmund Olafsson Vinje, og

láta norrönan som sjalvkosin grein undir Ex. philosophicum, so lytr dat næsti gánginn böta slik gaumlöysa vid at taka rád til, at dar i rikisskulum kring um i landit som skjotast kann verda heimtt vitan um dat gamla bokverkit og um dei nuverandi máltilstondin, so at hvar einn, som vil gerast student elr lieutenant, almugakennari elr undirofficier, lytr syna av sig fullnögjandi kunnskap i dann mannandi [1]) grein, som einn likt med „latin“ og „griksk“ kann kalla „norröna“, og som at studentins og almugakennarins leiti lytr hava sterk attrrekandi krapt, – at studentins lika so fullt som ritlinginn og snuingin i donsk, og at almugakennarins meir enn einhvor onnur grein. Darvid gerir einn, hvat skynsemdin tykkir bjoda, og tidin vil syna, um einn skal hava orsok at idra sin gerd; – darvid opnar einn veginn fyri ritmenn i norrönummi, til folkins hevd av dess betsta odal.

Me vita hardla vel, at dar vid allt detta vil hevjast eitt skrik yvir villi og sjukligi

[1]) humanistisch.

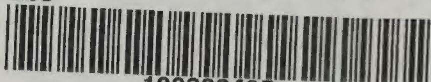
draumar; ja me skuldi enndo ingaleid undrast, um einn storlátinn onkadi allt ihop og inki einngáng vyrddi dat so mykit som eitt draumnavn; – me kunnu imedan vissa de herrar, at me fullkomliga vita, hvat me skriva, um me enn girna sanna at dat kunni vera skrivat tiu gángir betr. — Me standa á, at her er ein trong hjá tjodinni nettupp ettir vitan um hennar „Eg“, og at dat er alskylt, at dessi trong verdr fullnögd. Me vita, at dessi trong hjá mángeinn uvitandi stavkarl enn blundar, elr ogso lysist i hinn trádom ettir at fylgja med, d. e. hinn trádom ettir sidhevd yvirhovudit, som me ovanfyri hava getit; men me standa á, at dat er heilog skuld, at vekja ur slik blundr og leida dei adri á veg ut ur villustigum. Me vita enn, at retti veginn er so skemtilig at fara, so lett at fylgja, at hann, um me tora bruka ordit, vil gerast ein breid tjodgata, hvar ferdin vil gerist sigengd og byrtingirna verda mángtaliga. Me standa á, at dar inki finnst nokkur skynsom orsok, hvi einn skuldi bægja dei rád, me hava getit,

og at darimot allt telr til at fremda dei av all mátt.

Me tykkja sjá vári Danir glisa, vári Nordmenn glotta; – me hverva frá.

Hordaland um haustit 1858.

Lbs
100382405 - 8